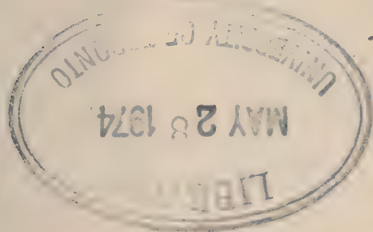
אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם-מענדעל

שלום-עליכם פאָלקספאָנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1918

MAY 28 1974

מנחם־מענדעל

אינהאלט

·צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאס איז נעבאך א איד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענליך און נאהענט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאהר 1892 אויף דער אדעסער „קליינער בערזע“, האבען מיר נאכדעם דורכ־געמאכט האנד ביי האנד אלע ,שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „געגאנגען“ מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאס, וואס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטערינגע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפיס וואס, האב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין ווייב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריעף־פענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

II.

וועט וועלען שרייבען א בריעף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעם — זאָל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאָנדאָן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט געפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפּיערלעך", אָדער אינ'ם דריטען בוך „מיליאָנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אָדער איין אגענט — לאָז זוכען ווייטער. מיט איינעם וואָרט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאָס הייסט, הויבען זיי זיך אָן, דאכט זיך, גאנץ גישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האָפענונגען, און אויסלאָזען לאָזען זיי זיך אויס, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט האָרעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריעף. מע קאָן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאָמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואָס די געשעפטען זיינע געהען איהם דערווייל גוט, קאָן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואָס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אָנגעלעגט איז דאָס ניט. דערפאר איז דאָס אָבער אמת, און דעם אמת האָבען דאָך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האָב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאָר ארויסגעוואָרפען. אָנגעוואָרען דערביי האָבען גאָר די זעצערס, ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואָס ס'איז קירצער, איז דאָס אלץ בעסער. די וואָס וועלען געפינען, אז ס'איז נאָך א ביסעל צו לאנג, קאָנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטערינגע אויפלאגען זאָל דאָס ווערען אלע מאָל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאָגען קומט דאָס ניט"...

שלום־עליכם.

נערווי (איטאליא). ערב חנוכה תר"ע.

לאנדאן

ערעסער בערזע.

געשריבען אין יאהר 1892.

לאָנדאָן

(אדעסער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין גאָר ניט אימשטאנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די הינע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די גאָל־דענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר ארויס מיט'ן שטעקעל אין ג ר ע צ ק אריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאס, וואו אידען האנדלען, האָב איך צוואנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אלץ ניט געוועזן צום הארצען. האָב איך מיך אזוי לאנג ארומגעדרעהט אין ג ר ע צ ק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּיס רעכטס, היינו: איך האנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי גאָר נישקשה'דיג! מע חאפּט

א מאָל א כף־הא׳ער, א מאָל א פופציגער, און א מאָל, אז עס געראָט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן" איז אזא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערן אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפּיס א שמש, און האָט געחאַפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אלע־מען מיט׳ן קאָטער. איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואַלגערט זיך דאָ געלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אראָפּגעפאָהרען אהער קיין אדעס. ווּעסט דו דאָך פרעגען: ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאָהרען בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אפנים, אז ס׳איז מיר בעשערט פון גאָט, איך זאָל פערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אָפּ־נעמען דאָס נדן, פרעגט ער מיך: וואָס בעדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראָצקי׳ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אבי געלד. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַכראַכ׳ען קיין ווארשאָ. זאָג איך: לאָז זיין קיין ווארשאָ, אבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר ווארשאָ? ווארשאָ איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו בארבאש׳ען קיין אדעס. זאָג איך: לאָז זיין אדעס, אבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך א מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האָט איהם אָבער געהאָלפען, ווי א טוידטען באַנקעס; איך, אז איך זאָג געלד, איז געלד! געהט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסעלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף ש"ן קערבלעך גיט ער מיר איין אָנווייזונג צו

בארבאש'ען קיין אדעס. און דאָס איבעריגע גיט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאָז גריסען שוועך און שוויגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז איך בין געקומען מיט דער אַנווייזונג צו בארבאש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אַנווייזונג איז גאָרניט קיין אַנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז א סוכה־שער! לאָז פריהער אַנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואגאָן ווייץ, און לאָז מען אקאָרשט די ווייץ פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט געבען געלד. א שענע מעשה, גאָר א קורצע! האָב איך באַלד אוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אַמקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט ארויס תיכף ומיד די ווייץ, וועל איך איהם קלאָפען א דעפעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין ארומגעגאנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אַנגעקומען פון קעשענעוו א מזומנ'ער הונ־דערטער און אויף די"ש קערבלעך א וועכסעלע. אצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב גערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהט מען ארויס, אז א מענש טאָר ניט איבערטראכטען אויפ'ן ערגסטען. ס'איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אוים. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ם אריינגעבראָכט אין „לאָנדאָן" אריין, איינגעהאנדעלט א רעמעל סחורה, „האָסלעך" און „בעסלעך", און דאנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר ווידער אָנגערופען די אמאָלעריגע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט געוואָרען, וואָס האָט דיר געמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאָהר, אזא מזל! ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ'האָב מורא, דו וועסט, די איבעריגע קערבלעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אזש אהין קיין אדעס. דיין גליק, וואָס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט, דאנקען גאָט, געלד, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יאָ, שרייב זשע ווי א מענש! פאַר וואָס זאָלסט דו ניט ארויסשרייבען אקוראט, וואָס איז דאָס פאַר א מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אָט האָסט דו איינגעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס וואכסט ביי דיר אזוי גע׳שמעיה׳דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאמע, בעדארפען אויך א רעגען!“... און אז ס׳איז דאָ ריוח, פאר וואָס פערקויפסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו? עפּים גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר, נאָר עפּים א פּאָליובאָווניצע, להבדיל. ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „אז א קוה געהט אוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זיי־געזונד“. מיר דאכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים מיט׳ן ביסעל מזומנ׳ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

III.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש נים, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאָנדאָן“, וואָרום אז ווי באלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען נים ווער עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאכען, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאָנדאָן“ גופא איז איין איידעלע מאַטעריע. פער־קויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס נים. אלע מינוט בייט זיך עס: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואָלוועל, אָט איז „האָס“, אָט איז „בעס“, דאָס הייסט, דאָס קערבעל דאָרט אין בערלין אָדער עס הויבט זיך, אָדער עס פאלט, עס וועגדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאָגט, אזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אָפ משוגענערווייז, עס פליהען דע־פעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען געמאכט א „סטאלאזש“, מיך געקאָסט א פופ־ציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מאַ־
כען אַ סטאַלאַזש", — בעדאַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל,
מע גיט אוועק אַ פופציגער פאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ
קורס", קאָנסט דו דיר מאַכען פונ'ם „סטאַלאַזש" „צוויי זייטען",
היינו: צוויי „בעסען", אָדער צוויי „האָסען", אָדער גאָר בלייבען
שטעהן און פערקויפען יענעם אַ „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום"
(„שלום" הייסט ביי אונז אין אדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין
מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ", איז כפרה
דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט אַ „סטאַלאַזש".
זאָלסט אָבער גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־
לעגען אַ פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט
העלפען, עס וועט „אוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה
השם, פערדיענען געלד, און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם
פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ גרויסען טעות. דער גוטער
יאָהר האָט איהם ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שענער בטוח! לאָם
איך נאָר וועלען אַראָפּגעבען אַ „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצו־
קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך
גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען אַ פאָר „האָסלעך", אָדער אַ פאָר
„בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בע־
שטעהן בעסער צו קויפען נאָך אַ „סטאַלאַזש". וואָס מעהר „סטאַ־
לאַזשען" איז אַלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סטאַ־
לאַזש", שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט
ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף
וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינגג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט
געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה
איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אַליין ניט אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בין. די שטאָדט אַדעס איז אונגעהייער גרויס, און אַלסדינג קאָסט דאָ טייער, און די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן הימעל, מע דאַרף קלעטערן אויף אייזערנע טרעפּ אַ האַלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אַזש אונטער'ן הימעל, און אַ פענסטערל איז אַ קליינס, ווי אין אַ טורמע. איך בין זיך מחיה, אַז ס'ווערד טאָג און איך קאָן מיך ארויסחאַפּען פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דאָרטען טאַקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע חאַפּט איבער וואָס גאָט גיט, וואָרום ווער האָט צייט זיך אָוועקזעצען עסען, אַז מע דאַרף אַלע מינוט געוואָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאַר איז דאָ פּרוכטען בזיל הזול. וויינטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתרילעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען וויינ־טרויבען אַלע טאָג, און אין מיטען גאַס, מע שעמט זיך גאָר ניט.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיך אָנגעקוקט טאַקי נאָר ווי אַ משוגענעם! לאָם איך אַזוי וויסען, אויף אַ פולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָדט אדעס, ווי איך הויב אַפילו אָן צו וויסען, וואָס דו פּלאַפּעלסט מיר אין דעם בריעף „העס" און „באָס" און „דעלעזשאַנס", דער שוואַרצער יאָהר ווייסט אייך דאָרטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס, ווי האַלעשקעס, עפּיס איז ביי דיר דאָרטען געלט — שמעלט, הפקר ציבעלעס! אוודאי קאָן מען געהן אין גאָלד ביי אַזעלכע פּרנסות! איך פערשטעה ניט, חאָטש נעם מיר אראָפּ דעם קאָפּ, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? אַ קאַץ אין אַ זאַק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין טאַטען נישט געפּרובט געוואָרען צו אַזעלכע לופטיגע פּרנסות, לאָז מיך גאָט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון לופט חאַפּט מען אַ פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אַז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ דעלעזשאַנס, שלאָפט זיך גאָר בעסער"... ווער לעגט זיך עס שלאָפען מיט אַ דעלעזשאַנס? עפּיס מאָרנע דבורים, טערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו קאָנסט פערצוקערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאָמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... ווייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעס, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה ניט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך לינען ביי יענעם אין מויל. און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעס און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעס זיין די כפרה פאר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויכע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ. וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף ווייג־טרויבען! ווייגטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאר עם געהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינ־דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי ווּיסען, אז עס געהט אצינד א מורא־דינגער „בעס", האָב איך מיך אָנגעקויפט מיט „לאָנדאָן" ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאַלאַזשען". היינט בעדאַרף איך אָפּנעמען „דיפערענצען" עמ־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכען „בעסען". זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דאָ געמאכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואָלסט דו פערשטאַנען, וואָס הייסט אדעס; א שאָקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פונקט ווי געמאכט א קאָנטראַקט. איך געה מיר ארוים אין ג ר ע צ ק, קום אריין אין א „קאַפּיי", זעץ מיך אנידער ביי א טישעל און שאַף מיר א גלעזעל טיי, צי קאַווע, צי עפּיס אנדערש; קומט צו געהן איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קיין קאָנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אפילו! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארוים דאָס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארוים און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפּעטער מיט א פּאָר שעה, אז גאָט הייסט, מע וועט געוואָהר דאָס „טאַקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאַקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין אַ פינפאונצוואַנציגער פון אויבען, און נאָך שפּעטער, אַז מע ווייסט שוין „אָנפאַנג" אויך, שטופּט ער אַ פופציגער, און אַז גאָט וויל צו „שלום", וואַכסט אָן אַ גאַנצער הונדערטער, און אַ מאָל קאָן געמאָהלט זיין, אַז טאַקי צוויי הונדערט, און אַ מאָל דריי הונדערט אויך, פאַר וואָס ניט? דערויף איז דאָך עס אַ בערזע! אַ בערזע איז אַ שפּיעל, אַ גליק־זאַך. און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו גלויבסט נישט אינ'ם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, קאָן איך דיר אָנזאָגען אַ בשורה, אַז איך האָב זיי שוין פערצוקערט. אַ סימן האָסט דו: וואו האָב איך גענומען געלד אויף אַזוי פיעל „בעסען" מיט אַזוי פיעל „סטאַלאַזשען"? „סטאַלאַזשען" איז ניט, ווי דו רופסט עס אָן, „דעלעזשאַנסען". דעלעזשאַנסען איז דאָס, וואָס מע פאָהרט אויף דעם קיין ראַדאַמישל און קיין זשיטאָמיר, און „סטאַלאַזש" איז אַ שטיקעל פּאַפּיער, וואָס יענער שרייבט אָן און חתמ'עט זיך אונטער, אַז ס'וועט קומען „אולטימאָ", דאָס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אַזוי פיעל און אַזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואָס דו ווילסט — דאָס טהוסט דו: ווילסט דו, ג י ס ט דו, ווילסט דו, נ ע מ ס ט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאַלאַזש"? ווען גאָט העלפט רעכטע „וואַריאַציעס" אויף „לאָנדאָן", און מע טהוט, למשל, אַ שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאַלט דאָס רוסישע קערבעל אַראָפּ אין דער ערד אריין, און דאָס „לאָנדאָן" טהוט זיך מיט אַ מאָל אַ רוק, אַז מע דערקענט נישט דעם פּלאַץ. אָט האָט מען געשמועסט יענע וואָך פון דער איינגעלשער מלכה, אַז זי איז עפּיס נישט אין בעסטען געזונד, איז באַלד געפאַלען דאָס רוסישע קערבעל, און „סטאַלאַזשען" האָבען זיך געגעבען אַ הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאַזעטען, אַז ס'איז איהר בעסער, האָט זיך דאָס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאָן שוין קויפען „סטאַלאַזשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאָלסט גאָר ניט זאָרגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אַלסדינג, ווי מע זאָגט ביי

אונז אין אדעס, „אין בעסטען אָרדענונג“! און מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטעריגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע ווערד פערברענט, און ביי נאַכט ווערד מען צעגאַנגען, אַזוי ווי וואַכס. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, ווערד די שטאָדט פּוסט. דער עולם צעפּאָהרט זיך אויף די פאָנטאַנען, אויפ׳ן גרויסען פאָנטאַן, אָדער אויפ׳ן קליינעם פאָנטאַן, אָדער גאָר אויפ׳ן „לאַנד־זשעראָן“. דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין הארץ גלוסט, און קאָנסט זיך באָדען אין ים, און קאָנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלד!

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין ווידער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס“ געזאגט געווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארניט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס“, באדט זיך אין „קאראטקי וויק“ און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!“... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן“, טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם“... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אזש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפיס ניט, חאטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואָס? זעה נאָר, אז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלד נישט אָנריהרען, וואָרום טאָמער ווערד געמינערט א גראָ־שען פון'ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפּגעהן פון דער מאַמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאַנען, מיר דאַכט, דו ווייסט גאַנץ גוט, אז איך בעדאַרף האָבען א זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אריין, און וואָלענס אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מאַראָזעוו'ס זאָנע. א מינדסטע נאַרישקייט בעדאַרף איך איהם אָנזאָגען, אליין ווייסט ער נעבאַך נים, דער מוח איז איהם אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי די מאַמע זאָגט: „ווער סע שטויסט זיך נים אליין, דעם גיט מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

VII.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האָלט שוין ווייט, היינו, איך האָב מיך גוט אריינגעהאַפּט אין „בעס" אריין און געה שוין אצינד מיט „פעסט־לאָנדאָן", דאָס הייסט, איך טהו שוין א געב אָדער א נעם מיט א מאָל צעהן טויזענד פונט, צוואַנציג טויזענד פונט, נאַ־טירליך, מיט א „דעפּאָ". איך האָב שוין גרויס קענטשאַפט אין די קאַנטאָרען, און עס קאָמפּענירט מיר שוין זיצען ביי פ אַ נ ק אָ נ י 'ן אין דער קאַפּיי גלייך מיט אלע גרויסע שפּעגעלאַנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און הייס זיך געבען א פּאָרציע מאַ־ראָזשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באַלד מע זעצט זיך נאָר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראַק און ה י י ס ט, מע זאָל ה י י ס ע ן געבען מאַראָזשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פּאָרציע מאַראָזשענע, ה י י ס ט ער, מע זאָל ה י י ס ע ן געבען נאָך א פּאָרציע, און אז ניט, טאָר מען ניט זיצען און מע בעדאַרף זיך ארומדרעהען אויף דער גאַס, איז עפּיס ניט שען פאַר א שפּעגעלאַנט, און אגב שטעהט דאָרט א גאָראָדאָוואָי און לאָקערט, מע זאָל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאַס... אידען בעדאַרפען דאָך אָבער זיך יאָ ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נאַרען איהם

אַפּ, אנטלויפען, בעהאַלטען זיך אויס ווי ווייט מעגליך, און אז ער האַפּט איינעם, טראָגט ער איהם אַפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאַק אריין, ווי איינער רעדט: „אַט האָב איך אייך געבראכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואריאציעס" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט איינער ביי אונז אין קאפּיי, ביי פאנקאָני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע", טאָג ווי נאכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אויס מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאכט הארמאַטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, װעלען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמארק'ען ווייל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, ארויסשפּרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאָן גאָר אנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאַפּאָטע אויסטהון און קויפען „סטאַלאַזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכת א מענטעלע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאַך, דהיינו: א זייגערעל א גילדענס מיט א מענדעליאָן און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראָש, און בראַנזעליעטען האָב איך געזעהען אין פענסטער, טאַקי ניט ווייט פון פאנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פּרימאַ שבפּרימאַ! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינגג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פערטהאָן אין פרנסה, אז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאַלען שטיינער פונ׳ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אָנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאָס „כאָר־שוהל“, מחמת אויבען געהט זי מיט א קאַלפעק, און קיין מזרח איז ניטאָ. אַלע זיצען מיט׳ן פנים אהין. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאָל א חזן!) געהט דוקא געגאָלט די באָרד, נאָר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אַלטען דראָנג משה־דוד! זאָלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא“, נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת“ מעג מען האָרכען אויף בי־לעטען. אַלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אָנ־געטהאָן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳זאָל זיין צוויי מאָל אין וואָך שבת, וואָלט איך צוויי מאָל אין וואָך געגאַנגען הערען פיני׳ן דאַוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאַר וואָס זיי געהען ניט דאַוונען. און אפילו די, וואָס געהען דאַוונען, דאַוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאָקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאַשעטע פנים׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שאַ! טאָמער וויל א איד א דאַווען טהון א ביסעל העכער, קוממ־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפּ, און זאָגט, ס׳זאָל זיין שטיל. — מאָרגע אידען אין דעם ארעם!

הנ״ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז איך פער־שטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דאַרף זיצען ביי פראַנ־קאָניין, ברענען זאָל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאַכט דער רוח ווייסט וואָס? אבי אויסברענגען געלד? און וואָס איז דאָס פאַר אַ משוגענער דאָרטען ביי אייך אין אדעס, וואָס סע חלומ'ט זיך איהם, אַז מע שיסט, נעשאָסען זאָל ער ווערען פון גאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאַמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואַסער"... גיל־דענע זייגערלעך מיט בראַנזעליעטען האָסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין אדעס? אַ גדולה אויף דער באָבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „קרעפּלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפּלעך, נאָר אַ חלום"... דו האָפּ זיך אריין בעסער אין אַ קלייט אריין און קויף מיר אַ שטיקעל וועבעל אויף וועש, און מאַרעפּאַלאַן אויף ציכלעך, און אַ פּאָר בייענע קאָלדרעס, און אַ ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפּיס נאָך. מאָהל דיר, אַז ב ל י ו מ ע ־ ז ל אַ ־ ט ע בעדאַרף זיך שוין אקענען מיר בלאָזען (אויפבלאָזען זאָל עם זי, ווי אַ פּאָחיר!). וואָס איז? זי טראָגט אַ האַלז פּערעל, זאָל עם

איהר מאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס אַ דאָלי ביי איהר מאַן! לייט האָבען גליק צו אַלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּיס אין אזא פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אַז אַ מינדסטע זאַך בעדאַרף איך איהם דערמאַנען! לאָז זיך דיר דאַכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך אַ „העס“ מיט נאָך אַ „באָס“ מיט נאָך אַ דער שוואַרץ יאָהר ווייסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, געהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? ווערסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פאַר אַ שטאָדט אדעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט אַ געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאַכט, אַז פון אזא שטאָדט און פון אזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאַמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אַז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ“... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעס, ס'זאָל אויף דעם קו־מען אַ שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאָני“, וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ, אַז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאַכט? ס'איז איין „ער“, צי אַ „זי“?...

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ" וועט אָפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען אַ הויפּט־טרעפער. איך וועל איינ־קאַסירען מיינע אַלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אַהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אַהער, קיין אדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי", איינקוי־פען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאַר דיר געדאַכט, מיט׳ן מאָגען; אפנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פערשאַדט... אַז איך קום צו פאַנקאָני׳ן, עס איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבען אַזאַ געטראַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שטרוי; ס׳איז אי זיס, אי ביטערליך, אַזוי ווי אַ מין סאַלץ מיט לאַקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט ארומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט׳ן גאָראָדאָוואָי, און דאָס איז זעהר נישט אַנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אַהער אויסגעפיהרט, איך אַנטלויף פון איהם אַלע מאָל און בעהאַלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט אַ איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאָל העלפען, אז די „ראַלי־זאַציע" זאָל אָפּלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אַלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, אַ סך מעהר ווי דו קאָנסט זיך גאָר פאָר־שטעלען. און וואָס דו זאָגסט, אַז דער גאַמבעטע איז אַ משוגענער, האָסט דו אַ טעות; ער איז נאָר אַ ביסעל אַ „ספּילשלעווער". גאָט זאָל היטען, עמיצער זאָל איהם אַ זאָג טהון אין פּאָליטיקע ניט אַזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאָלט קאַפּאַבל יענעם צערייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אַז היינט־מאָרגען מוז עפּיס אַרויסשפּרינ־גען, און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט אַ מאָל שטיל געוואָרען, איז ערשט אַ בעווייז, זאָגט ער, אויף מלחמה. „פאַר אַ בורע איז תמיד, זאָגט ער, שטיל"... איך האָב נעכטען געקאָנט פער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט אַ צוויי־דריי „סטאַלאַזשען" און פּערדיענען שען געלד, האָט מיך גאַמבעטע נישט דערלאָזט. „איך וועל אייך, זאָגט ער, דעם קאָפּ צעשלאָגען, טאָמער לאָזט איהר אַרויס אין אַזאַ צייט אַ שטיקעל סחורה פון דער האַנד!" עס געהט, זאָגט ער, אַ צייט, וואָס אַ „סטאַלאַזש" פון אַ פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קאַרבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאַר וואָס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאָל זיין ווי גאַמבעטע זאָגט, חאָטש האַלב ווי ער זאָגט, — ווער איך נתעשר! איך האָף, אַז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאָך דער „ראַליזאַציע" זיך געבען אַ קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האָם" און וועל אָנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאָנדאָן" אויף וואָס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואָס הייסט „לאָנדאָן" און וואָס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף פאַנקאַ־ני'ן (ניט ווי דו רופסט דאָס אָן „פראַנקאָני"), איז דאָס ניט קיין

„ער“ און נים קיין „זי“. ס'איז אזא קאפּיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מאַראָזשענע און מע מאַכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן“. לאָם איך דאָס פערמאָגען חאָטש האַלב, וואָס דאָרט ווערד געמאַכט אין איין טאָג!

ב. נ"ל.

X.

שיינע־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז די קינדער מאָזלען אַלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאַרטען קובעבע מיט לאַקריץ! וואָס געהט איהם אָפּ, איך בעט אייך, קאָפּ־ווערטיג? ער האָט זיך עס אביסעל צעהעצקעט! קיין אדעס וויל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אַז ער וועט מיר זאָגען אדעס, פליה איך באַלד! הערסט דו, מענדעל, זאָלסט דיר ארויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנאַרען. זיי רוהיג! מיין באָבע'ס באָבע איז דאַרטען קיינמאָל ניט געווען און האָט זיך בעגאַנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בע־געהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אַז איך זאָל דיר אוועקוואַרפען מיין טאַטע־מאַמע מיט אַלע ליעבע פריינד און זיך אוועקלאָזען אין דעם וויסטען אדעס, ברענען זאָל עס דיר אויפ'ן פייער! מענסט זיך זאָגען, מענדעל, וואָס דו ווילסט, דיין אדעס הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך וויים ניט פאַר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אַז דו בעדאַרפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאַ־כען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון אַלע מיל־כיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — אַ שטיקעל פלייש"... אי, וואָס?

מאָמער האָסט דו זיך געגאַרט? פאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגענער גאַמבעט (איך זאָג דיר פאַרט, אַז ער איז אַ משוגע־נער!) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באָבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן אַ פולען פּנים, וואָס ער ווע'ן דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אוים, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? געגוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאַרנים, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּיס אויך אַ ווערטה? איך בין דאָך ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל, ניט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע; ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, אַז זי טהוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייעניעהריגע קרחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פּאַק זיך אין וועג אריין. פערגעס נאָר נישט אַ טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַ־מעס וועגען — לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געוועזן אין אדעס און געהאַנדעלט מיט משוגעים, — ציין אַ שטיקעל פון היינטיגע מאָסטערען, און, אַז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אריין, אַ ביסעל גלאַזוואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שווארצען דאָס פּנים, און לאָם איך זעהן, אַז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אַזאַ מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינע־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס „אולטימאַ" איז אַנגעקומען, און ס'איז געוואָרען איין איבערקעהרעניש, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע", וואָס איך האָב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן, האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האָט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאָ־טער, — איז אין דער פּאָליטיקע געוואָרען אַ מהומה, מע ווייסט נים וואָס סע טהוט זיך. „לאָנדאָן" איז טאַקי געוואָרען מיט גאָלד גלייך, און דאָס קערבעל איז טאַקי געפאַלען אין שאול תחתיה אריין. און ס'איז אוועק אַ מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאָך פרעגען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאַלאַזשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען נים קיין „בעסען", די „סטאַלאַזשען" זענען נים קיין „סטאַלאַזשען". קיינער וויל נים נ ע מ ע ן, קיינער וויל נים ג ע ב ע ן — און רוף מיך קנאַקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעים, האָב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אַלץ ביי אַזעלכע מענשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געוואָרען. הכלל, עס איז אַ שרפה, אַ מגפה, גאָר נישט צו דערקע־נען דעם פּלאַץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין טאָג פריהער! נו נעה, זיי אַ נביא! אַלע לויפען אַרום, ווי די פער־

סמ'טע מייז; עפּיס אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אַלע שרייען „לאָנדאָן"! וואו איז מיין „לאָנדאָן"? גיב מיר דאָס „לאָנ־דאָן"! „לאָנדאָן", „לאָנדאָן"! נאָר ווער מיר „לאָנדאָן"? וואָס מיר „לאָנדאָן"? עס פליהען פעמש, פייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס'איז, אַפּנים, גאָר נישטאָ קיין „לאָנדאָן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס'איז בי־טער און פינסטער. איך האָב אוועקגעגעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט'ן קרן, מיט'ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע די שבת'דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אַלסדינג אריין אהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזאַ טרוי־עריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער. און אהיים בענג איך אַזוי, אַז ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָ־כען אַ פוס, איידער איך בין געקומען אהער אין אַרעס, וואו אַ מענש האָט קיין שום ווערדע נישט; אַ מענש קאָן דאָ געהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאַס, און קיינער וועט זיך אַפילו ניט אָפּשטעל־לען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט אַרום מיר, אָפּ־געלעקט אַ ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען „ד ע ר כ ת ר י ל ע ו ו ־ ק ע ר ב ל י י כ ר ע ד ע ר", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, מאַקי די מעקלערס אַליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס געשעפט. „לאָנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געוועזן פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר געוועזן אַ געשטאָרבע־נער! הלואי וואָלט איך מאַקי געשטאָרבען, איידער אַזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאָל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַגערען אין די אויהע־רען מיט זיין פּאָליטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט אַ בעס?" — „וואָס קומט מיר אַרויס, זאָג איך, פון אייער בעס, אַז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאָנדאָן?" לאַכט ער און זאָגט

מיר: „ווער איז אייך שולדיג? די בערזע, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאָנדאָן", דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים"... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אדעס, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פאַנקאָני, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטערע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גריס די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אדעס איז אַ מנהג, אז עמיצער דאַרף אַ גמילות־חסד, געהט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרוב אָדער צו אַ בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פּשוט, מע ווייסט פריהער, אז יענער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאָרט, אז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען אַ „לאָמבאַרד", וואָס גיט ארוים געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאָר דו ברענגסט אַ רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און אַ סאַמאָוואַר, און אַ בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך ארוים אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי אַ מעלה: פּריצענט נעמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאָס פּריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאָרט אַ „לעסיטאַציע", דאָס הייסט, מע פערקויפט אוים די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון אַ שען קערבעל. ווען איך בין איצטער ביי געלד, וואָלט איך געקאָנט אַ

האַנדעל טהון אויפ'ן לאָמבאַרד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאָך מיט אַ סמיטשיק... נאָר גערה מאָך! אָהן געלד זאָל מען גאָר־ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גריס שווער און שוויגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נאַרישער לעקיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין אדעס? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגעשמעקט אַזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן“! מאַראַזשנעווע! קובעבע מיט לאַקריץ! האָסט דערהערט, אַז מע זעצט דיר אָן אינ'ם „לאָנדאָן“ אריין, פאַר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אָפּצושקען אויף פּריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאַר א תירוץ אולטימאָ־שמולטימאָ? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה?! אוי, אַזאַ־נ־אומגליק! דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז פונ'ם אדעס, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאָהר אַוועק, מענדעל, טהו א שפּיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן“, עס זאָל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאָג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאַמע: „אָרעמער דאַך, וואָס קנאַקסט דו?“... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, אַז אַך און וועה איז מיר, ניט בליומע־זלאַטע. אוי, די מאַמע מיינע איז טאַקי א חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אַז אַ מאַן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמה, אַז מע בעדאַרף אַ מאַן האַלטען אין די הענד אַזוי, אַז ער זאָל פּ י ה ל ע ן , אַז ער האָט אַ ווייב! נאָר נעה, אַז ס'איז ביי מיר אַזאַ טבע, איך קאָן ניט זיין אַזוי גראָב, ווי בליומע־זלאַטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַריינלעגען אַ מאַן אין דער ערד אַריין, אַזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאַטע'ן, ניט דער־הארען זאָל זי, פאַר אַ ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם איי־נער, ביזט דו אַ גרויסער נאַר: אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אַז מע ווערט אָן דאָס גדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאַקי אַ מעשה אָנטהון? דו נאַר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אַז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן געלד? שוטה! דו ווילסט געהן קענגען גאָט? זעהסט דאָך, אַז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסטו דו? אַ שענע ריינע כפרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אָדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס גדן צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז אַ זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, אַ גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעסטאַציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס, — נאָך דאָס געהט דיר אָפּ! למען השם, באַלד ווי דו ווערסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפּגעזעגענען זיך מיט אַדעם, און ווי באַלד דו ווערסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאָדט, אַזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאָל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוך.

װעהופּעצער בערזע.

געשריבען אין יאָהר 1896.

פּאַפּיערלעך

(יעהופּעצער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אדעס, איך בין אין יעהופּעץ (אויך אַ שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר!), און האַנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל אַ לייטישער געשעפט אין האַנד, אַ קאַראַנטנע געשעפט, אַ פּאַפּיער־געשעפט, דאָס הייסט, איך האַנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האַנדעל איך. וועסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, אַ גאַנצע מעשה, און בעטען דיך, זאָלסט קיין פאַראיבעל ניט האָבען, וואָס איך האָב דיר אזא צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט געווען וואָס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך גערעכענט, אָט־אָט פאָהר איך אַהיים, און נאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עס האָט מיך נעצויגען אהיים, נאָר ס'איז, אפּנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט געוואָרען, אַז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האַנדלען מיט „פּאַפּיערלעך". איך שווער דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אַז איך בין שוין געזעסען אין וואַגאָן צו פאָהרען קיין כתרילעווקע, בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם איין אַדעסער שפּעגעלאַנט, וואָס פאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האַנדעלט מיט פּאַפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאַפּיערלעך? גיט ער מיר צו פערשטעהן, אַז „פּאַפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס הענגט אָפּ פון בערלין און פון ביסמאַרק'ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאַפּיערלעך — דאָס איז אַזאַ מין געשעפט, וואָס ווענדט זיך נאָר אין פּייטערבאַרג און אין וואַרשאַ. הייננט האָט דאָס נאָך אַ מעלה: ס'איז אַ זאַך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאַפּען מיט די הענד, נישט אַזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס'איז נאָר אַ דמיון, אַ מין חלום. היינט האָט ער מיר גענומען אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּעגעלאַנטען אין טאָג אריין: ס'איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאַשעטע אַדעסיטען פאַר איין יעהופּעצער שפּעגעלאַנט! הקיצור, דער פאַרשוין האָט מיך אַזוי צענומען, אַז איך בין אַ בעלן געוועזן, איך פאָהר דאַך במילא פאַרביי פאַסטאָוו, וועל איך מיך אַראָפּכאַפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף אַ טשיקאַוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּעגעלאַנטען. און, ווי נאָט פיהרט, בעדאַרף איך אָנטרעפען אַקוראַט אויף אַזאַ צייט, וואָס עס געהט אַ מורא־דיגער בעם אויף פּאַפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דאַרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געוועזן, איך וועל מיך אַ שפּיעל טהון, אולי ירחם, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער וועל איך חאַפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, „פּאַפּיערלעך" האָבען זיך אַ הויב געטהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רוחים און גע־

קויפט אַ פּאָר פרישע פּרעמיעס, און האָב ווייעדער געחאַפּט פון אוי־בען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומנ׳ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס“, אמעהר איך וועל מיר אליין „איינ־גאַזשירען“ מזומנ׳ע „פּאַפּירלעך“! און בין אַוועק דורך אַ קאַנ־טאָר קיין פּיטערבאַרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט אַ „פּאָרטע־פעל“ פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיוויל“ מיט „טראַנספּאָרט“, מיט „וואָלגע“, מיט „מאַלצעווער“, וכדומה אזעלכע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאַנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דרעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען טאָג אויף „קרעשטשאַטעק“ ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה „שפּעגעלאַנטען“ אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלט אַ גאַנצע נאַכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דאָ דער מנהג...), און גאַנץ פריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

הנ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס; ס'איז גאָר א סברא, אז איך וועל דאַרפען א „רעפּעראַציע", אזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פּרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאַפּען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקו־מען? נאָר פון גריזאָמע, נאָר פון הארצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר אַרוים אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אהיים, נעמסט דו און פּאָהרסט אַראָפּ קיין יעהעפּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען א לעבעדיגען? הײנט דער בזיון! די חרפה פאַר דער וועלט! ווי זאָגט די מאַמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פּנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אַלץ גע־מיינט, אז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יאָ איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קו־מען אהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אוים דער סוף? א נייער חלום, א וויסטער, א פינ־סטערער „יעהופּעץ"! „פּאַפּירלעך"! נא דיר אַזאַ משאַ־זמתן!

אידען זאָלען נאָר האַנדלען דער שווארץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פאפיער!... איך לייען דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: ליעבער פאָטער, הארציגער געטריי־ער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אַלע געדאנקען? עפּיס רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פאפּיערלעך“... „פּייטערבארג“... „קרעשטשאטעק“... „פאַרטעפּעל“... עפּיס א קליפה, א ניט־גוטער האָט זיך אין איהם ארייגעחאַפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסבילען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאכט אין בויבעריק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פאָהר שוין בעסער אוועק צו אַלדי שווארצע יאָהר קיין אמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן׳ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב ס׳איז מיר שוין יאָ בעשערט צו בלייבען איין אייבינגע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעס! נאָר אזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה׳נע הצלחה, וואָס איך קאָן איצינד צו דיר ניט פאָהרען; איך בין, משטיינס געזאָגט, אזוי גע־שטראָפט, אז איך מוז נאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פינגער, קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען“... אניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריעף אראָפּגעפאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אראָפּגע־בראכט אהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאַפּ זיך ארויס א מאָל מיט א הארב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פערלאָשען“... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאפּיערלעך איז נים, ווי דו מיינסט, טאַקי פאַפּיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אַזוי פאַפּיער, מיינען מיינט מען גאָר אַקציעס, פּייטערבאַרגער אַקציעס, למשל: „פּוטיוויל", „טראַנספּאָרט", „וואָלגע", „מאַלצעווער" וכדומה. דאָס זענען אַזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס אַרבייטען זיך דאָרטען אייזענבאַהנען אויף אַקציעס, דאָס הייסט, מע לאָזט אַרויס אַקציעס אויף אַ הונדערטער און מע צאָהלט פאַר זיי דריי, וואָרום מע גיט „דעוועגדענט"; וואָס מעהר „דעוועגדענט", איז אַלץ בעסער. נאָר כפי אַזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאַר׳ן יאָהר, וואָס פאַר אַ „דעוועגדענט" מע וועט אַרויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד אַ „האָס", דאָס הייסט, פאַפּיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי קליינע מענשעלעך, מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פלוצים מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאַטשעס אין בויבעריק, מע פאָהרט זיך באָדען קיין אויסלאַמד, זייערע דאַמעס געהען איינגעטונקען אין גאָלד און אין סאַמעט, די קינדער פאָהרען אַרום אויף לעסעפּעדען, אין שטוב האַלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

אויף פּראָנצוויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט איינגעמאַכטס און מע טרינקט ווישניק, אַ קערבעל איז אַ ממזר, ס'איז חי געלעבט און איין עק, און אַלע פון די „פּאַפּיערלעך"! אַז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק": פול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אַז פון די קאַנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאַס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך! חושך! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג „פּוטיוויל" הונדערט אכט און זיעבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל"? צי, למשל, „מאַלצעווער", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דריי־צעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאַלצעווער"? אַז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס ארויף! אויף מיין „פּוטיוויל", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונ־דערטער! נאָר אזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען אַ ק"ן שטיקלעך „פּוטיוויל" מיט אַ פינף „מאַלצעווער" מיט נאָך אביסעל „וואָלגע", און אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסעל „טראַנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאַרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאָרט"! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: אי־דען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט"? דאָ, אַז אַ איד בעגעגענט זיך מיט אַ אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אַזוי איז היינט „טראַנספּאָרט"?" קומסט אריין אין אַ רעסטאָ־ראַציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" געהסט דו קויפען אַ פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" הכלל, יעהופּעץ איז טאַקי אַ מקום פּרנסה. אַלע שפּעגעלירען, אַלע וואַקס־סען, אַלע פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס אַלע־מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי־נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אַז יעהופעץ איז אַ שטאָדט, וואָס אַ איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען אַ „פער־ווענעלדיע". אַז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאַרטעפעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אַריינטראָגען „געלדיע", וועל איך מעגען זיין אין יעהופעץ גלייך מיט אַלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבעהאַלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בוי־בעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאַטשעס. פאַרהאַן אַ סך דאַטשניקעס. די דאַטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — הייסט פער־שטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האָט זיך געטראָפען איין אומגליק מיט אַ גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען אַ קאָפּיקע! איך בין געקומען פון'ם מארק, פרייטאָג איז דאָס געווען, געקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלדיגע, זיך נאָך געוואָרפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג'ע דאָס — עס האַלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באשעפעניש! נאַ דיר צרות מיינע! נאַ דיר אַ קאָפּיקע! נאַ דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אָנשווייגען געוואָרען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך אַ חאַפּ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטאָ טאַפּעטע!" — מאַכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? אַ צרה איז מיר! אַ שלאַק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך! זאָג, וואו האָסט דו אהינגעטהאָן די קאָפּיקע?" איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קנייפּ איהם, מאַך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטאָ, האָס טאַפּעטע, האָס!" בקיצור, איך האָב איהם געבראַכט צום דאָקטאָר, האָט ער געהייסען,

מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפּלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאָך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּלים, נאָר קאַרטאָפּלים. — איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ'ן דריטען טאָג, איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו אַ קוק אין בעט אונ־טער'ן קישען — ליגט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער געזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נאָ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ רעשטעל צו די צרות“... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער גאָלדשפּינער, גאַרנישט, פליהט אַרום פון אדעס קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? אַ גדולה אויף איהם, אַ היץ: „פּאַפּיער־לעך!“ „טראַנספּאָרטען!“ „פּאָרטעפּעלען!“ האָט זיך איינגערעדט, אַז מע קאָן ווערען אין איין שמע־ישראל אַ נגיד! „איין איינרעדע־ניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פון אַ קרענק“... נאַרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעווענדענט, מערעווענט“ — ס'איז ווערטה איין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אַז מע לעגט אריין, זאָגט די מאַמע, קדחת, נעמט מען אַרויס אַ קרענק“... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אַז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אַז זיי זענען מיט אַ מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אַזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען“ מיט דיינע „שמאַלצעווער“, ווי אין דעם אדעסער „לאָנדאָן“; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין אַ סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאָרטעפּעלען“. אוי, אַ הונד זאָל אויפּעסען מיין הארץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אַז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך אַ שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאַנען, מישען זיך אריין אַמאָל מיט אַ וואָרט, טהוען אַ גע־שריי, אַ הוק, אַז עס וואַרפט מיט'ן מאַן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אזוי ווי איך דארף מיט איהם געהן מיט ווייכע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום וואָרט, צי אויסשעלטען אמאָל פאר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פאר דיר, אז איך דארף נאָך פאר איטליכען בעזונדער מאכען א פרייליך פנים, ווי זאָגט די מאמע: „א קניפ אין באק, די פארב זאָל שטעהן“... נאָר גוואלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאַנג צאַנקען און צאַנקען שטי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אָדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאָטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאָלען ווערען אלע דיינע יעהופעצער קנאקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאָל פונ׳ם טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל דעם פעטער מנשה׳ס האָט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעברענט געוואָרען, ארוים ווי די מאמע האָט איהם געהאָט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפעניש — שונאים האָבען איהם גע׳מסר׳ט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם געווען „געסטרעכעוועט“ אלסדינג דריי מאָל אזוי פיעל, האָט ער דאָך מסתמא אליין געמאכט „בורא מאורי האש“. האָט מען איהם געררו־פען צום סליעדאָוואטעל. בערעל איז אָבער אויך ניט פון די וואָס צעהן א דרייער; שטעלט ער עדות, וואָס געהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט גאָר ניט געווען היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק געלעגען געוואָרען און גע־האָט א זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינע־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז איך נעה שוין קיין וואַרשאַ. ווערסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אַז ווי באַלד אַז איך זיץ אין יע־הופּעץ און האַנדעל מיט פּייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין וואַרשאַ? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשאַ איז אויך אַ שטאָדט! וואַרשאַ האָט אויך פּאַפּיערלעך, און נאָך וואָסע־רע פּאַפּיערלעך! אויף וואַרשאַ זענען שפּעגעלאַנטען גליקליך גע־וואָרען! וואַרשאַ איז ניט פּייטערבאַרג; וואַרשאַ שמייסט מיט הונדערטערס! וואַרשאַ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט־אויף „לילעפּוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אנידער און קויף ניט אַזא פּאַפּיערעל! צי, למשל, „ווענגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט אַ וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאָפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאַכט מיר, אַ רוצח, מע זאָל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „ווענגע־לעך"! היינט האָט דיר וואַרשאַ גלאַט אַ מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּאָ". דו ווילסט האָ־בען „לילעפּוטען", „ווענגעלעך"? צאָהל איבער אַ פּאָר הונדערט רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר אַ „פּרעמיע" אויף „אולטימאָ":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבן די ברירה: צי נעמען די פּאַפּיערלעך, צי ניין. נאָר ווער וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען“? אפשר האָט איהר „וועגעלעך“?“ אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי געבען דיר עפּים „פון אויבען“ און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאַפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגע־טשעפּעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פּאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לי־לעפּוטען“ מיט מיינע „וועגעלעך“. געפונען דעם אָרט, וואו אויס־צונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב נים. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!“ הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג געראַנגעלט, ביז זיי האָבען פאַרט אויסגע־נאַרט ביי מיר מיינע פינף „לילעפּוטלעך“ מיט די פינף „וועגעלעך“. נאָר וואָס רעדנן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט“, איך האָב „אריבערגעשמיסען“, און צו גאָט א האָפענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאַפּען א פון־אוי־בען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף הייגט, ווערד מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אז איך בין א מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ“ אין וואַרשאַ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפּעל“, דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פּאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע ווייסט נים וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער ארוים א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געחאַפּט א פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס אלעמען בעזונדער גאר פריינד־ליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה׳ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרילעווקער פרנסות קאן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופעץ קאן זיך שוין אזא מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דא איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאכט זיך דא חלילה א שרפה, לעשט מען דא גאר אנדערש, היינו: נאך איידער עס הויבט אן צו נעצען, לויפט שוין די קאמאנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפרינגען אין פייער אריין און שפריצען מיט דער קישקע. דו וואלסט געמעגט זיך פערגינען אנקוקען אין יעהופעץ א שרפה!

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער נים ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז איך האַלט, אַז דו ביזט שוין חלילה פּאָרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באַלד אָנ־הויבען לויפען אין די גאַסען. קאָרג פאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אדעס, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעדאַרף ער נאָך האָבען, אַז אין וואַרשא זאָל מען אויך וויסען, אַז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אַמאָל האָט ער געהאַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האַנדעלט ער מיט אַלטע פּיד־קאָוועס, אָפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פּאַפּיערלעך", „פּאָרטעפּע־לען", „וועועלעך", „פּיפּערנאָטערס", וואָס מע דאַרף נאָך געהן זוכען עס אַזש אין וואַרשאָ, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען אַ חכם, וואָס זאָל דיר ארויסשלאָגען דעם נאַר דיינעם, זאָלסט נים אין זינען האָבען דאַרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דאָ אין דער היים האָסט דו אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפּ־געקאָכט אַ קינד מיט זודיג וואַסער פון אַ דורכשלאַג. אַ גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאַנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאַמע: „צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גאָרניט, שפּאַציערט דאָרט

אָרום אויף שרפות, אַ גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פּער־ברענט און פּער׳שרפה׳ט זאָל דאָס דיר ווערען מיט וואַרשאַ און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, ליעבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־געהן די גאַס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל׳ס פּלונית׳טע פון יעהופּעץ!“ אַ שענער נאַ־מען, אַז אָך און וועה איז מיר! לעבען זאָל טאַקי די מאַמע מיינע. זי טענה׳ט איינס: „אַ מאַן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אָפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אַז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פריהער גע־וואוסט, אַז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט אַרויס; אַ געלד־שדוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן!... אַ שמאַלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוועלעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשרי־בען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ׳ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט׳ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף אַ בעזעב אַראָפּגעבראַכט אהיים! אויף אַ קאָטשערע!“... זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אַז איך בין, משטיינס געזאָגט, אַזאַ ציעג, אַז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געוועזן אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דיינים, דיך אָנגעפּאַלען אין גאַס און געגעבען דיר אַ וויסטען, אַ פינסטערען סוף, אַז דו וואָלסט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האַנדעלסט מיט פּיפּערנאַ־טערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפטען מיט די גליקען, וואָס דו האָפסט דאָרטען, זעהט מען שוין אַרויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די באַרליאַנ־טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, אַ קליינינקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען! איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאַק און פליה, איך ברען, איך שפּרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! אַ סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „וועד־געלעך" האָבען זיך אַ רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפּוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאַלבענטויזענד; נאָר מיר לוינט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אַלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז נאָר אַ סברא, אז „אויסלאַמד" האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פּאַפּיערלעך. מע מאַכט אַ „סענדרעקאַט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף אַ רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאַר וואָס? גאַנץ פּשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פּאַרהאַן ביי דער וועלט אָהן אַ שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פּריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאַר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט גאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי אַ גליק! און וואָס דו זאָגסט „לילעפּוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פּיפּערנאָטערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אַז דאָס איז אַזאַ מין פּאַפּיע־

רעל פון א פאבריקע, וואס מע ארבייט דארטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „רעוועגדענט". די אייזענבאהנען זענען אין סימביר, די פאפיערלעך זענען אין ווארשא, און די קונים זענען אין יעהופעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיוויל" און מיט „טראנספארט". נאר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפיערלעך, קוקט זיי עמיצער אן אין די אויגען? האסט דו ווידער א טעות. מע מוז דיר קלאר מאכען אקוראט, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט. למשל, עס פערגלוסט זיך דיר קויפען „טראנספארט"; געהסט דו אריין אין א קאנטאר, טראגסט אריין אין קאסע עטליכע קערבלעך א „רעפא", און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס א בריוועל, אז מע האט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראנספארט", אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „רעפא", און באם חלילה עס פאלט אראפ, ביזט דו מחויב צוטראגען נאך געלד; — נאר ס'איז בלאטע, ניט אזוי גיך פאלט דאס אראפ. און מע בעדארף ניט צוטראגען קיין געלד; אדרבה, עס הויבט זיך גאר אויף! אט אזוי ארבייט איך כסדר און מאך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאט זאל העלפען, איך זאל מיך קאנען אפרייסען אויף א פאר טאג, וואלט איך זיך אראפגעחאפט קיין וואסילקאוו און וואלט אריינגעטראגען „געלדיע"; דעמאלט וואלט איך פערשפארט זיין נע־ונד, ביי־טאג א יעהופעצער און ביי־נאכט א בויבעריקער. אלע מעקלערס זענען היינט געווארען „קופצים". זאלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאנטען — איך האב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דא בארליאנטען, און האב בעטראכט פון דיינעטוועגעז דארטען א פאר זאכען, זאג איך דיר, אז ניט נאר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופעץ וועט דאס אויך אנמאכען א רעש! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואָס איך האנדעל מיט פאפּיערלעך? בראָצקי האנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך נעה קויפען פאפּיערלעך, בעדאַרף איך פריהער אויסרעכענען ווי־ פיעל מיין מאָגען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאפּיערלעך, קויפט ער מיט א מאָל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפּיעלסט זיך מיט בראָצקי'ן? יענער, אז ער פאָהרט דורך אין דער קארעטע, ציטערט דער „קרעש־ משאטעק", און אלע אידען נעמען אראָפּ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זיין, ווען איך ווער אמאָל א בראָצקי!... אז גאָט וויל, נארעלע...

ה נ "ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאגט די מאמע, קאן מען קיין שטריימעל ניט מא־כען"... איך שמועס עס קעגען דיין שענער שווער, קעגען דיין יענטלען טאקי, ברענען זאל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואך און לאזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאס, אוועקגעווארפען איין אלמנה חיה. פון וואנען, זאגט זי, האט זי דאס גענומען? שרה־נחמה האט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האט אליין געזעהן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואס מאיר־מאטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואסער בריוועל? זאג איך: וואס מאיר־מאטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאגט ער: ווער האט אייך געזאגט? זאג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאגט ער: ווי האט אייך געקאנט זאגען אט דער שקרן, אט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאהר? לויף איך דאך אוועק פון דארטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעיושעטען קאפ. לאזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאר נישטא אין כתריליעווקע שוין די דריטע וואך. פליה איך דאך פון דארטען אוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און געב איהם אוועק א פּאַרציע, ווי עס געהער צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פלוימען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאַקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כפּרה זאָל זי זיין פאַר אונז ביידען, אויסגעטראַכט פונ׳ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען גאָר אין זינען מסתמא דיינע יעהופּעצער דאַמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ־ווערען מיט זייערע באַרליאַנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּיס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כפּרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאַקי עפּיס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאַפּיער, ווי זאָגט די מאַמע: „ווינציגער מיט א וואָרט, מעהר מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אָפּלעגען אויף מאָרגען, נאַרעלע? ביי אזא געשעפט, אז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואַלד, האָט מען ניט! נאָר מענגסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פאַר א ליגנער, נאָר דערפאַר ווייל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראָצקי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאַשעט? מע ניט דיר פאַר דיינע פּאַפּיערלעך עפּיס געלד — נעם! וואָס מאַכסט דו אָנשטעלען? די אדעסער שאַרלאַטאַנעם האָבען געטראָפען צו דיר קיין בויבעריק אזש, געוואָלט אויסנאַרען ביי דיר דעם טייערען אַנטיק? — מיט מזל ברכה! פאַר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאַמע

מיינע: „האָב אוים די יאַרמעלקע מיט ניס און אַנטלויף״... נאָר געה רעד מיט אַ משוגע׳נעם! אָט האָט זיך איהם פלוצים פער־וואָלט ווערען אַ קופּעץ, און נאָך אַ וואסילקאָווער דערצו! ער ווייסט שוין גאָרניט וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרוים ראָסקאָש! וואָס איז דיר עפּיס געפעלען געוואָרען וואסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אז ביי־טאָג איז מען אַ יעהופּעצער, ביי־נאַכט אַ בויבעריי־קער, און געהן געהט מען קיין פּייטערבאָרג און קיין וואַרשאַ, מעג מען שוין זיין נישט נאָר אַ וואסילקאָווער נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה אַרויסשיקען פון דאַנען נאָך אַ מאָל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען אַ בשורה, און נישט קיין פריילִיכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אַלמן... שוין אז דער בריעף איז געוועזען פער׳חתמ׳ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אז יענטעל איז געשטאָרבען. פון אַ קימ־פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאַט אַ צווילינג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאַכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאַפּויר? ווי זאָגט די מאַמע: „גאָט איז אַ גרויסער צו־להכעיס׳ניק״... לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געוועזען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געגאַנגען. וואָס וואָלט מיך אַהרען, אז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים׳לעך, איינס קלענער פונ׳ם אַנדער־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געוועזען און האָב מיך דוקא אַזוי אָנגעוויינט, אז איך בין קוים געקומען אַ לעבעדיגע אַהיים. ווי זאָגט די מאַמע: „אז מע דערמאָנט זיך אינ׳ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט׳ן לעבען״...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאַנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר א פּאַסקודנע שלאַפקייט: איך בין געפאַלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאַנצע וואָך, אז איך וועל אראָפּ פון זינען: א קליינינגקייט, אכט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען־איבערמאָרגען פאָהר איך שוין געוויס אין שטאָדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר געבען א ריכטיגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אָדער איך בין געגארט. מיין „פּאָר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פּוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראַנספּאָרט", פינף „מאַלצעווער", פינף „לילעפּוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פּוטיוויל" און „טראַנספּאָרט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפּעטער (מיט א דרייערעל האַנדגעלד); ווי באַלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפן וועט מען זיי דאַך געווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאָך אַלע הוצאות אַ רובעל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך אַ פּאָר צעהנדליג „האָסלעך“ אויף „פּוטיווילי“ און אויף „מאַלצעווער“, פּריימאַ בריוועלעך, — רעכען איך האָפען אויף זיי אויך אַ רובעל זיעבעצעהן־אַכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טויזענד רובעל. אויף די פינף „מאַלצעווער“ מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובעל, וואָרום עס וועט דאָך זיין אַ חרפּה, אַ בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום וועניגסטען, צוויי טויזענד רובעל אַ שטיק, חאָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצטע טעג אַ קאַפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מאַניפּאַרגעלע פון די פּייטערבאַרגער „בלאַנקיסטען“, בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּדעקען“! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיעגעל: איך מיין די „לילעפּוטלעך“ מיט די „וועגעלעך“; דאָ איז אַ ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימאָ“ האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי אַכטצעהן טאָג, און אַזוי ווי די „לילעפּוטלעך“ הויבען זיך אויף הונדערט רובעל אַ טאָג, האָסט דו אַ קיימאַ־לן פון אַכטצעהן מאָל הונדערט גע׳כפל׳ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פּונקט נייען טויזענד רובעל. און די „וועגעלעך“? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק“ן רובעל אַ טאָג, — האָסט דו אַכטצעהן מאָל ק“ן גע׳כפל׳ט אויף פינף, — בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובעל? היינט וואו איז עפּיס „וואָלגע“? „דניעפּער“? „דאָן“? און שאר ירקות? הכלל, גאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אַלסדינג, שוין נאָך אַלע הוצאות: „קאַרטאַזש“, „גנבה׳זש“ ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאָל העלפען, דאָס „אולטימאָ“ זאָל נאָר אָפּלויפען גלאַט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראַליזירען“ אַלע מיינע פּאַפּירלעך און וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אַנדערער זייט“, דאָס הייסט, איך וועל נעהן „אַ־לאַ־בעס“, ווערען אַ מוכר אויף אַלסדינג, און וועל פערדיענען געלד אויף דער „לינקער זייט“; נאָכדעם וועל איך

מיך אַ וואַרף טהון צוריק „אַ־לאַ־האָס“ און ווידער אַ מאָל חאַפּען אַ גראַבס. אזוי, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי״ש אלפים, פון די רי״ש אלפים — ת״ק, און אזוי ווייטער, ביז אַ מי־ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נארעלע, ווערד מען אַ מיליאָנשטשיק, אַ בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? אַ בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין געזעהן, איך זאָל אזוי זעהען אַלדאָס גוטס!... הכלל, זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּעגעלאַציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אַזאַ חריף, אַז מע קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פארהאַן ביי אונז אַ שפּעגעלאַנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר אַ הייסער שפּעגעלאַנט און אַ מורא׳דיגער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם אַ מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע׳חלומ׳ט אַ שלעכטע קאָרט, — אַ סימן אויף אַ „בעס“ — איז ער אוועק קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשאַ און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע־פּעל“; אודאי רייסט ער איצט נעבאך אויף זיך די האָר! אַ מצוה אויף איהם! לאַז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין אַרויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, געוואָהר ווערען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אריין, זיין ביי׳ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש“ מיט די באַרליאַנטענע אויהרינגלעך, און אַז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ אויף „פּאַראַל“ איינקויפען דיר אַביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּיס אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאָגסט, אַז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויס־שרייבען אַלסדינגג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און גר״ים שווער און שוויעגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך. און בערעל־בנימינ״ען זאָלסט דו זאָגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאָל זיך אַזוי ניט נעמען צום קע״, אין „אָקע“ אָדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל“.

ממני בעלך **מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.**

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח וואַסיל־קאָוו, האָסט דו, אפנים, גאָרנישט פערשטאַנען, וואָס איך מיין. אַזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען אַ היגער קור־פעץ, קאָן מען אַנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער האָטש אַ האַלב יאָהר אַ וואַסילקאָווער נכתב. און קוים ווער איך אַ היגער, דינגג איך, אם ירצה השם, אַ דירה אויף פּאַדאָל און נעם דיך אַרויס אהערצו מיט די קינדער אין אַ גוטער שעה. און וואָס דו ביזט אַזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאַר, ווייל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאָדט אַליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז אַ צאַצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; ווייס איך, ווי קומט דאָס צו אָדעם? די היגע מענשען זענען אַלע אַזוי מילד, אַזוי צוגעלאָזט, סאַי די מאַנסבילען, סאַי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב אַ קערטעל; קומט די נאַכט — נעמט מען זיך צו דער אַרבייט און מע זיצט אַוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאַס!“ די גרויסע שפּיעלען אין אַזאַ שפּיעל, וואָס הייסט „פּרעפּעראַנץ“. און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע“, אין „אָקע“ אָדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל“.

ה נ ״ ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט גאָר נישט איבערטראַכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראַטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה גע־האַט, אין א גוטער שעה, א מזל'דיגער! ער האָט קיין צייט ניט געהאַט צו וואַרטען אפילו גאַנצע צוויי חדשים: ער איז אַוועק־געפאָהרען קיין באַרדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער גאַנ־צער וועלט שטיפּמאַמעס, און האָט אַראָפּגעבראַכט פאַר זיינע קינ־דער א מאַמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אַלע מאַנסבילען, וואָס פאַר א פּנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: "בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אַלמנות, איידער איהר זאָלט מאַכען אונזערע קינדער פאַר יתומים!"... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, ווען דו זאָלסט מיך, אשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופּעצער דאַמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאַלען, ווי די ביענען, איין אויסחאַפּעניש וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאַר שלשים! עס וואָלט געווען ביי דיר, ווי די מאַמע זאָגט: "א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בליי־בען א יעהופּעצער אויף אייביג! דו קנאַקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פייער! איך וועל צו דיר נישט פּאָה־רען, איך זאָל וויסען, אַז דו ליגסט דאָרט אויפ׳ן טוידטען בעט! און דיינע פופציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פופציג טויזענד, אַזוי ווי אָהן די פופציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פופציג טויזענד אַ ממש, פונקט ווי אַ שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כל זמן דאָס געלד איז אוינ׳ן פּאַפּיער, איז דאָס פּאַפּיער“... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אַז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעה־לען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פופציג טויזענד, ביזט דו אָדער אַ משוגע׳נער, אָדער אַ גזלן, אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַווטריקלעך“: מ אָ ר ג ע ן וועט ער זיין ביי׳ם גאָלדוואַרגער. מ אָ ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אַלץ אויף מאָרגען. נאַר איינער! פאַר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. רייס אָפּ, חאַפּ אריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט גאַנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים“... איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אהינצו. און דעמאָלט בין איך דיר נים מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומעדום. איך בין דיר ערב, אַז דו וועסט אַנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פּייטערבאָרג אזעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אלע־מען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי א דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי א באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אלע קאָנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאַטעק"! און תיכף נאָך פּייטערבאָרג האָט אויך ווארשא געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען א לויפעריי, א בהלה, א פּחד, א מהומה! די שפּע־געלאַנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאָנטאָרען זענען געבליבען פּוסט, די באַנקירען פערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאַלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב גע־ווען און האָבען זיך אראָפּגערוקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פּוטיוויל": גיכער וואָלט איך זיך גערעכנט אויף זיי א מפּלה, איידער זיי זאָלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספּאָרט" שמועסט מען נישט; „טראַנס־פּאָרט" איז גאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד אריין! דאָס אייגענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אלע

אַנדערע פּאַפּיערלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך גאָלד קעגן וואַר־שאַ. אין וואַרשאַ איז גאָר איין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאָך אַזאַ שחיטה נישט געשעהן, ווי אין וואַרשאַ. וואַרשאַ איז זיך מיישב און טהוט אַ שמיץ די „לילעפּוטען" פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג נאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט „וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר האָבען געמיינט, אַט־אַט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאָר נישט טרעפען: פיער־הונדערט שמאַרדאַווענצעס! ווי געפעלט דיר אַ קורס? ס'איז עק וועלט! אַז אַך און וועה איז וואַרשאַ, זיך שען אויסגעפיינט: גע־טריבען, געטריבען, און פּלוצים אין מיטען דרינען — נאַ דיר אַ התונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון געלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין געלד. אויף דייטש רופען זיי דאָס אָן: „געלד־מאַנגעל". און אויף אונזער לשון הייסט דאָס פּשוט: „נישטאָ אַ פּרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט אַ קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז, שפּעגעלאַנטען זענען געוואָרען אָפּגעקאַכט, און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּיטערבאַרג פּערדריסט מיך ניט אַזוי, ווי אויף וואַרשאַ. מילא פּיטערבאַרג — גאָרנישט, געהט זיך פּאַוואָלינקע, אַלע טאָג פּאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובעל און גענוג; ס'איז חאַטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר. וואַרשאַ — קיין גו־טער איד זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּיס אַ מין סדום, רחמנא לצלן! נישטאָ דער טאָג וואַרשאַ זאָל ניט געבען אַ ריס מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער. אַ פּאַטש נאָך אַ פּאַטש, אַזוי, אַז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פריהלישעט. גאָר קיין צייט נישט געהאַט אפילו זיך אַרומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ אָט דאָס וואַרשאַ, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געוועזען אונזער שכל? הלואי וואָלט איך דיך געפאָלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; בראַצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אַזוי; ס׳איז, אַפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... אַ שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטליכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאָנ־טאָר. אדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אַז עס וועט זיך אַביסעל פערבעסערען די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען אַ מאָל פערדיענען אַ קערבעל... נאָר דערוויילע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּעגעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס. ס׳איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּעגעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נע־מען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פאַרט יאַקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואַרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאַרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט; אַז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען אַ פּאָר מענשלעך מכח אַ גמילות־חסד׳על אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלד, אפילו גאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט׳ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פאַר אַ גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס אַ נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג׳ענען, אָדער איך זאָל אַזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר נים איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אַזוי פיין, אַזוי שען געשטאַנען אויפ׳ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, אַ פולע היטעל — און פּלוצים נאַ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

גען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גריס שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאַר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אז נאָך אַ שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אז נאָך אזאַ מפּלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס׳איז אַלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאַפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אז ווער עס וועט איצט אָוועקגעהן קיין פּיטערבארג אָדער קיין וואַרשאַ עפּיס קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אריין. צו דער שפּעגעלאַציע בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אַזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפּעגעלאַנטען. מ ז ל איז ביי גאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראָצקים.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז, איינענטליך, וואָלט איך דיר בעדאַרפט שרייבען גאַר א סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלעגען אין דער ערד אריין, חלילה, לעבעדיגערהייד, עס וועט מיר דען עפּיס העלפען? איך בין דאָך ניט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָס האָט ליעב „עסען מאַן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאָר איין זאַך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאַק זאָל אריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאַנצע צייט: אנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאַר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאַטעס, פאַפּיערלעך? ווי די מאַמע זאָגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאָלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צונעקאָוועט צו יעהופעץ! ער איז נאָר די כפּרה נאָך די דאָרטיגע פיינע מענשלעך, די כפּרה מעגען זיי שוין זיין פאַר דיר און פאַר מיר און פאַר אונז אַלע און פאַר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאַיאָווע קדחת אויף א גאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, איידער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — הייגט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדאַרף האָרעווען, פערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אַזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אַריין, האָרעוועט ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אַזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענס א ווייב, וואָס זי הייסט בלומע־זלאַטע. בלומע־זלאַטע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפ'ן וואונק. אַנו, לאָז איהם גאָט געבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאַנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אַזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּיס וואָס — לאָזט זיך אוים א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אוים נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע באַרליאַנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן ד י ך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר גאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאַכט האָט זיך מיר גע'חלומ'ט די באָבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

סותרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען"

געשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען“).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין שוין אוים שפּעגעלאַנט. כ'האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דער שפּעגעלאַציע, קיין איד זאָל זי נים קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי אַ קדחת, מיך גע־מאַכט גרוי און אַלט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען אַ תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך אַ מלחמה, נאָך ערגער ווי, נים היינט געדאַכט, אין אַדעס! עס איז געקומען אויף אַלעמען אַ מפּלה, אַ בהלה. דער עולם האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך געלאָזט הערען אַ נייער אָנזעץ. אָנזעצען — איז גאָר אַריין אין דער מאָדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערען, האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־טשאַטשעק האָט געמאַכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פלעגען מיר אַלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך“ קיין פּייטערבאָרג און קיין וואַרשאַ. אין אַ שענעם פריהמאָרגען קום איך אַריין אין קאַנטאָר, איך האָב געהאַט ביי איהם צו שטעקען מיט אַ פּאָר „מאַלצעווער“ און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער“ אַקציעס, וואָס ס'איז אַ י ה ם אַרויסגעקומען פון מ י ר אַ קליינער דיפערענץ. איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פריץ? זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע! הקיצור, ס'איז געוואָרען אַ גוואַלד! מע האָט זיך באַלד אַ נעם געטהאָן צו דער אייזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ פלעשעל טינט מיט איין אַלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך מיט אַ לעכעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער אייזערנער שאַפע אַ גאַנצען פּאַק מיט אַלטע לוחות אויף עברי־טייטש פון שנת ת ר ל "ג ביז היינטיגס יאָהר, און איז אוועק קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, גאָר אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט באַנקראָטירט, נאָר גלאַט ניזוק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן אין איין וואָך און איז געבליבען ביי'ם נאָמען. נאָר די בראָצקים זענען עפּיס מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פאַר אַלע מאָל — איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז ס'איז ניט בעשערט, העלפט נישט קיין חכמות! אַ שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעצייטענס אַרומגעקוקט און האָב מיך אַ וואָרף געטהאָן אויף איין אַנדער פּרנסה, אַ בכבוד'ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט געוואָרען אַ מעקלער, פּשוט אַ מעקלער. טאַקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער בערזע. פאַרהאַן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אַזוי פיעל, ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאַכט זיך, איך האָב אויך הענד און פיס און אַ נאָז מיט אויגען גלייך מיט אַלע אידען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַ סך, — פון דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעק־לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען אַ ליגען, און דערצו, אַז מע איז נאָך אַ שטיקעל עזות־פּנים אויך, קאָן מען שוין זיין אַ מעקלער; און אדרבה, וואָס מעהר ליגנער און וואָס מעהר עזות־פּנים, איז אַלץ מעהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאַטאָרי ביי אייך אין כתרילעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאַנען זיין בעהעלפערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון אַ ווייס העמד מיט אַ שענעם קאַפּעליש, קריכען, שמעקען, האַפּען אַ וואָרט, אַ לויף אַהער, אַ שפּרונג אַהין — „פּאָזשאַלעטי קאַרטאַזש!" „קאַר־טאַזש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלד". אי איז דאָס אַ זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאַרטאַזש"! אָהן קאָפּ־דרעהעניש, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געחאַפּט ערשט נעכטען אַ פּופּציגער „קאַר־טאַזש" — זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך ווייס פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען אַ פּאַפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געחאַפּט אַ פּופּציגער! אַז גאָט העלפט, עס געהט אַוועק אַזוי איין האַלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און ווער דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נישט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּיס ביי איך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאַכען די בורע־קעס, און צי ס'איז פאַרהאַן עפּיס אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זיס לעבען, אַ מיתה־משונה, אַ חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו גזלן איינער! דו ווייסט, אַז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראַנק, נאָך דער רעפּעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר גע־מאַכט, אויף דיינע יעהופּעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אַז קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אַזוי שווייגט מען אָפּ אַזאַ צייט און מע שרייבט נישט אריין קיין בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אַלאַ דו לעבסט נאָך, בעדאַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר גיה טענה זיך אויס מיט אַ חושים, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל מאַקי לעבען און געזונד זיין: „ניכער וועט זיך אַ שכור אויסניכטערען, איידער אַ נאַר וועט קליגער ווערען"... מאָהל דיר, אַז אַך און וועה, אַז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעדאַרף האָבען אַ מאַן אַ מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אַלץ כדאַי: זיין אַ מעקלער, אַ

ביינעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופּעץ, איינגעזונ־קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־חאַפּט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פּרנסה דיינער, און דו האָפסט, אז דאָס חאַפּסט דו אַלע טאָג א פופציגער. נישט אַלע מאָנטאָג איז פּורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אַמאָליגע אַדעסער „לאָנדאָן", מיט די „פּאַפּיערלעך", מיט די „פּיפּערנאָטערס", מיט די אַלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין טעם? נאַר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארוים די אויגען פון'ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאַט ניט אין די יעהו־פּעצער פּערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און לאָזען זיך אוים מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אראָפּ פון'ם זינען, זאָג איך דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארוים; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאַך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט — עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן מיט א מאָנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס? ביי אונז קאָכט מען א באָרשט פון ראָסעל, אָדער פון שטשאַוועל; בורעקעס איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר? נאַ דיר גאָר זשוקלעך! קאַרג האָט מען פון די וואָנצען, דאַרפען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט דו, צוקער מאַכסט דו, פופציגערס חאַפּסט דו, — פעהלט דיר נאָר בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר די מאַמע, זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פרעמדע פענסטער, נישט קיין א י י־נ ע נ ע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואַרף אַוועק די נארישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פון'ם פופציגער, נעם און קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען אַרויס אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

יאָ, פאַר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּיס אין דער היים? אפנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז אַ חוץ אַ מעשה. נאָר געגומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־געבען אָנצוהערעניש, אַז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט אַ ווער־טעל, אַז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אָכסענפלייש נים פער־לאַנגען, וכדומה אַזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אַהיים, אַ מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים. און דערווייל איז נעבאַך נחמה־בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אויס כלה און וויערער אַ מויד“.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ׳ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האסט ניט רעכט צעקייעט וואס איך האב דיר געשריבען. זאלסט גאר קיין יסורים ניט האבען, וואס איך בין געווארען פון א שפעגעלאנט א מעקלער — ס׳איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופעץ. פארהאן ביי אונז, קיין עין־הרע, א סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאבריקעס, פון זאוואדען, פון באהנען, און וואס א מויל קאן אויסרעדען און וואס דאס הארץ פערגלוסט — איז דערויף דא א מעקלער... עס ווערד דא נישט געמאכט קיין שום געשעפט אהן א מעקלער. און יעדער מעקלער קומט־אן צום אנ־דערען מעקלער, ווארום ד ע ר מעקלער האט א קונה, און י ע נ ע ר מעקלער האט א מוכר, קומט דאס אוים אינאיינעם א זיווג; חיינט מאכט זיך אפט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפען זיך צו נאך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אלע מיט׳ן „קארטאזש" חלק כחלק, און אז מע קאן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אדער מע פערלאזט זיך אויף מענשען, אדער מע טהוט, ווי מע

פלעגט טהון אין אַדעס, דאָס הייסט, מע „קאָמפּעזירט" מיט פּעטש... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, ווארום אַלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קארעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאָרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אַז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, ווארום וואָס האָט אַ מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען געלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג האַפּט מען פּופּציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט גאָר־נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, ווארום אַ בעל־חוב בין איך געווען, אַז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין ווידער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אַז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אַנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פּשוט'ער שכל: ווייל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס געהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט געבען, אַז קיין רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, ווארום ווי באַלד אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּעגעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם-מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל, איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען א חתן, איין אַנטיקעל, טאַקי פון היע, און דוקא א בחור, האָטש אפילו נישט קיין יונגער, טאַקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט א גרוייליך בערדעל. קיין גביר איז ער נים. נאָר א מלאכה אין דער האַנד האָט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך אַרום צוקער. אָט דער שידוך איז פאר איהר אָנגעמאָסטען, ווייל דער בחור איז זעהר א שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר אויפ'ן מוח, קלאַפּ מיר א דעפּעש, אָדער שרייב מיר אריין איין אָטקריטקע, וועל איך מאַכען, מע זאָל זיך צענויפפאָהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע־חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר — זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ! אַ גדולה אויף דער באָבע — אַז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען געלד! פּונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדעל, אַז איך וועל דיר אָנזאָגען אַ בשורה, אַז ביי אונז גיסען אַלע טאָג שלאַקס־רעגענס, און די בורעקעס וואַכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואַנצען מיט טאַראַקאַנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר טאָקי אַזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אַז פון'ם פּופּציגער האָסט דו שוין אַ גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויף'ן קאָפּ, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר. גמילות־חסדים? קרענק וואָלט איך זיי נעגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אַז דו

וועסט בערארפען צו זיי אנקומען מיט א גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים. ווי זאגט די מאמע: „א נ ע מ ע ר א ו ו ע ר איז ניט קיין ג ע ב ע ר א ו ו ע ר, און א גוטער ברודער איז נאר ביז צו דער קעשענע“... נאר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אליין? א קליינינגקייט, מע גיט אזוי נאך א מאן! ער ווייסט דען וואס צו טהון פאר גרוים ראסקאש? ער דרעהט זיך דארט ארום אין יעהופעץ, ווי א גראף, עס פעהלט איהם נאר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דא ווי א הונד בע־גראבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משה־הערשעלי, ברענגען זאל ער, פאלט דאס און האקט זיך איבער א ליפ; האב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאס אוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אלע זייטען, ווי זאגט די מאמע: „קומט אן דאס גליק, גיס־אויס די פאמע־ניצע“... נו, בין איך נישט גערעכט געוועז, וואס איך האב דיר געזאגט, אז ניט אלע מאנטאג איז פורים, און אז קיין פופצינגערס וואלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואס דו לעגסט־פיר פאר מיין נחמה־ברײנדלען, מעג ער זיצען דארטען אין גע־האקטע וואונדען, דער אלטער בחור דיינער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופעץ, אז מיר זאלען פון דארטען א שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? מאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האט זיך מיט'ן ערשטען ווייב געג'גט, און איצט שרכנ'ט ער זיך ווידער א מאל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אפנים, שטארק געפעלען, דעם שארלאטאן! נאר, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „גלייכער מיט א היימישען גנב, איידער מיט א פרעמדען רב“... און ווי באלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באלד א חופה, און לאם איך זעהען, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־ברײנדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

אונזער קאַפּעל האָט זיך ווידער אַ מאָל גענזאָגט דעם פּסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין ווידער אַ בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה׳ס האָט ווידער אַ מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף אַ הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַל־בען הונדערט קאָרבען. נאָר מיר דאַכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס׳איז אַ סברה, אַז די חברה „יאַקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קליימען אין כתרילעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר אַ פאַבריק? אַ מעהר וועט זי געהן פאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גביר׳ס שניר, אַ מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאָרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעס" מיט „שענזעשעט־קעס"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך אַ ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אַלע צוקער־מעקלערס און חאַפּט־אוים פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז אַ גרויסער גביר, און געה לאָד איהם צום „ונתנה תוקף"! ווערסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אָט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג ווי נאַכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט, אז אַ טאָג זאָל געהן אַ רעגען, און אַ טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר; מע בעדאַרף זיין אַ גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּענגלאַנט איינדרינגען, אַז ער פאַרשטעהט ניט פון דאַנען אהין, און אַזוי לאַנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען אַ קאַלטער שווייס... איין גאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אַז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען אַ קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט אַ געשעפט אין די הענד, ווייס איך, אַז ס'איז אַ געשעפט; היינו: איך געה ארום געלד, איך מאַך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה געלד אויף וועכ־סעלעך, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פערדיענט, אַבי געשלאָפען רוהיג. דאָס איז אַזאַ מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אַלע זייטען, וואָרום אַז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם אַ געוועזענעם פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — אַ זעלטענער יונגערמאַן מיט אַ גילדענעם כאַראַקטער. ער זאָגט מיר צו, אַז אויב איך מאַך איהם היע אַ קרעדיט פון אַ צעהן־פופ־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אַזוי שען בעפּריעדיגען, אַז איך וועל פערשפּאָרען זיין אַ מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אהער קיין געלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט אַ האָפענונג, אַז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געוויס קריגען... אַלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ ארום געלד, ווערען גליקליך, פאָהרען ארויס מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאָלסט דו וויסען, איז אַ סגולה צו פרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פאַר אַ שען פערד־און־וועגעלע אַ סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאַר אַ מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינגג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־
זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו שרייבסט מכח קאפעל'ס אנזעץ,
האט דאס ביי מיר א שענעם פנים קעגען די היגע אנזעצען! א
סוחר, וואס האט נאך ניט אנגעזעצט קיין דריי מאל, הייסט דא
גאר קיין סוחר ניט. אמאל פלעגט דא זיין א מאדע, אז איין אנ־
זעצער האט געמוזט מאכען איין אפטריט; היינט איז שוין גע־
ווארען אויס מאדע אנטלויפען. דא הייסט דאס גארניט „אנזעץ“;
דא הייסט דאס „ער צאהלט ניט“, דאס הייסט, ער וויל ניט צאה־
לען — און רוף מיך קנאקניסעל! — און וואס דו פרעגסט זיך נאך,
וואס בעדייט „סאדערזשאנקעס און שאנשענעטקעס“? אויף לשון־
קודש הייסט דאס „פילגשים“, און בלשון אשכנז רופט מען דאס
„קעפסווייבער“. נאר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט
מיר אין דער לינקער פאה...

בנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער נים ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, אַ געשוואָלען הארץ, געשוואָלען זאָלען ווערען די שונאים, ווי אַ בארג. אָט ערשט ביזט דו, דאַכט זיך, געווען אַ צוקערמאַכער, פּלוצים — גאָר אַ בעל־הלוואה! וואו האָסט דו גענומען געלד? און אַז גאָט האָט דיר שוין יאָ אַמאָל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעדאַרפסט דו זיי טאַקי צעפּלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אַליין ערשט נים לאַנג געשריבען, אַז ווי באַלד עס פאַלט דיר אריין אַ ביסעל געלד, אַזוי האָפּסט דו און שיקסט מיר אַרויס דורך איין אָנווייזונג. וואו זענען דיינע ווערטער? נאָר די מאַמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאַקי גע־רעכט; זי זאָגט מיר: „טאָכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו גאָר נישט וואַרטען, וואָרום פונ'ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יע־הופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאַנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון באַרדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאַנטינער משרתים, פון מאָהליווער אפּיקורסים, פון קאַמעניצער האָראָטאַיעס, פון יעהופּעצער הול־טייעס"... זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס גערט

איהם אָן א ווייב, וואָס נעהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קארג האָט מען געהאט צו טהון פאר א יאָה־רען, ניט היינט געדאכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען גע־מיינט, אז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר א רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געוועזן געזונד און שטארק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אויס קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף א זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?" ווייזט ער מיט'ן הענ־טעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנייפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראכט דעם דאָקטאָר. פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אפילו געדרילעוועט מיט א שפּיזעל, און מע זעהט נישט נאָר־נישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאך, ציבעלקעס, פּעטשאַי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פאַסאָליעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אז מיר האָבען געגעסען ארבעס, דעריבער בעדארף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף א זייט און שרייען? מאכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפּיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייד אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאטאָוועס ארייננעלעגט זיך איין ארבעסעל אין אויהער אריין, האָט דאָס ארבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָ־צען און צו וואכסען... בקיצור, ער האָט געבראכט צו טראָגען א גאַנצע מאשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאך א האַלבע שעה און האָט ארויסגענומען פונ'ם אויהער א גאַנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, טאָמער איז קארג! די גאַנצע וועלט פרעסט ארבעס

צעזעצטערהייד — און גאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַ שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, ווערסט געפינען דאָ אויך אַ געשעפט. ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַלץ, חוץ קרחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופּעצער שאַרלאַטאַנעס מיט זייערע קעפּסוויי־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר אַ מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באַריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, אַ טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אַלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטש־קע" האָט זי זיך גאָר אַ נאָמען גענעבען!): „פאַניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אַהער אַ פינגער!" געהט פאַניטשקע און ווייזט אַ פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן אַ פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אַז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!" איז געוואָרען אַ גוואַלד, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות, די גאַנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז געלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען אַ גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אַז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאַנג,

א בייז פערליאפּעניש ביי זיי, איין אָפּגערעדמע זאך נאָך פון אַמאָל — וואָס זאָגסט דו אויף איהר טאַטען? זאָל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאָפּ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אַז דאָס געלד־געשעפט איז אַ קבצנ׳יר־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אַז גאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס׳איז אַרויסגעוואָרפען! אַז אָך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעדאַרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדימשעווער, די וויניצער און די שפּאָלער פּריצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רעגען, ווי קראָפּיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר׳שט די באַנקירען, — איידער אָנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שנייד־דען „קאָמפּאָנעס“... הכלל, איך האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך גענומען צו הייזער. וואָס עפּיס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופעץ, איז היינט געוואָרען אַ נייע שפּעגעלאַציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אַז אין יע־הופעץ קויפט מען אַ שטוב, אַזוי ווי ביי אייך אין כתרילעווקע? האָסט דו אַ טעות. דאָ אין יעהופעץ, אַז מע קויפט אַ שטוב, טראָגט מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאָל געלד. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א גראָשען געלד און מע ווערד למזל א בעל־הבית. ווערסט דו דאָך פרעגען: ווי באלד אזוי, קאָן דאָך איטליכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אדערויף?... אוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אצינד (איך האַלט איצט ביי מאכען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאר א קערבעל צוואנציג טויזענד, און וועל נישט אריינלעגען קיין דריי צעבראָכענע גראָשענס. וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר ארויס די באנק, זעכס טויזענד נעם איך ארויס פון דער צווייטער זאקלאדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־געלד און שאר ירקות? פון וואנען דען, מיינסט דו, וואכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פערנומען און איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינגג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי׳ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע׳ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אנדערש איז דער שדוך קיין שדוך נים. דאָ טרעפט זיך אָפט־מאָל, אז א מאן ווארפט־אוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ׳ס ווייב, אָדער א ווייב ווארפט־אוועק איהר מאן און פערליעבט זיך אין יענער׳ס

מאַן, און דאָס ווייב פון יענעם מאַן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאַנ׳ם ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאַן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתרילעווקע, ס׳איז יעהופעץ...

ב נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאָל נעמען און אוועקוואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויעגער, און אוועקלאָזען זיך אין א פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אַלע מאָל מיט איין אנדער געשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאַכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט ווערד ער גאָר א בעל־הבית פון איין איינענעם מויער אין יעהופעץ אָהן א גראָשען געלד! ? ס'איז טאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האָבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדינג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאָל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אַלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאַכען א געשעפט און וועט פערדיענען געלד, וועט ער מיר קויפען א הייזעל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין געפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָגט די מאַמע זאָל געזונד זיין: „געב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אַליין געפינען"... עס איז נאָר איין אָנשיקעניש, א גוט אויג אויף מיר — און גענוג! דאכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אזא אידישע טאָכטער, ווי בליומע־זלאטע, און אזוי שען

איך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פּאַר וואָס זשע, גוואַלד, פּאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזאַ וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאַטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג גרעבער ווי לעננער, איינגעדאַרט און אויסגעדריוועט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאַטע'ן? אויף מיין ערד נעהם זי נישט אַרום? לאָז זי זיין געזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז גאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך געוואונשען, איידער יענעם געשאָלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר אַ וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען איין אַלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטנעבער, טאָמער וועט איהם דאַרט טרעפען דאָס גליק: אַ גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען אַ מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אַוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו, אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם פאַריק און ווערען ביי דיר אַ קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטעס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

„מע בעדאַרף נים זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף נים זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אשטייגער, מיין נחמה־ברייינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זוייער, ווי עסיג. זיצט נחמה־ברייינדעל נעבאַך אַ מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט אַ חתן, עפּיס אַ שלים־מזל פון יאַמפּעלע, און דוקא אַ פיינעם, איין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הייסט, נאַרעשעוואַטע, נאָר פון אַ גרוי־

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביסעל נישט קיין געזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאַר'ן פּריזיוו. אַ פערגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אַז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו אַנדערע מסחרים, צו „אימעניעס" (גיטער). אימעניעס — דאָס איז גאָר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אריין אַ בריוועל, מע שיקט אַוועק איין „אַפּיס", יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף אַ געשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָ־מעשטשיקעס, פירשטען, גראַפען. וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קום איך צו גראַפען? איז דרינען אַ גאַנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אַז פּאָליציע קומט אַמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, נימ אונז די בעל־הבית'טע פריהער אַ ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעצייטענס צענעהן, ווי זאָליך אין וואַסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר אַ מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אליין ווייסט אויך נימ, ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר נימ גוט! יענע

וואָך ליגען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאַפּט. שפּרינגט אַראָפּ די בעל־הבית'טע אין איין ציטערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!“ — איז געוואָרען אַ שפּרינגעריי מיט אַ בעהאַלטעריי: ווער אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, אַ אידעל פון קאַמעניץ. ליגענדיג אַזוי אין געהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטילערהייד. „אַז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאַפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאַפּענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פּאַפּיערען!“ — וואָס פאַר פּאַפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאַפּיערען! טרעפען אָן בלי נוזמא אפשר אַ האַלבען מיליאָן!“ איך האָב דערהערט אַ האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייד צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פּאַפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּאַפּיערען? „ס'איז אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן אַ שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָס גוטס!“ דערהערט אַזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעס מיט אַזאַ גוטס? „די אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַקסען געוואָרען; די אימעניעס זענען פּריצישע אימעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף טאַקי בין איך געקומען אַהער צו פאָהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פּאַפּיערען, די אָפּיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?“ — חס ושלום, זאָג איך, ווער דאַרף דאָס פרעמדס? דער אויבערשטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אַהער

צו אונז אויפ׳ן בוידעם. און דערוויי? טהו איך איהם אַ טאַפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּים געמאַכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאַכט ער, לעת־עתה נאָך גאָרניט. איך האָב מורא פאַר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע ליג־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר אַ מעקלער פון אימעניעס, נאָר אַ רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין ליגנער?" — אָך, זאָג איך, מיט׳ן גרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין אַ מעקלער פון אימע־ניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקעלט, נאָר גאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען אַ קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאַכען אַ אימעני־ע אויך. „איך זעה, מאַכט ער צו מיר, אַז איך האָב צו טהון מיט איין אמת׳ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאַן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר געפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט גאָט׳ס הילף געמאַכט אַ געשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען געשלאָסען שותפות אויף אַלע געשעפטען: ער לעגט אריין אין שותפות אַלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. די בהלה, וואָס ס׳איז געוועזען אויף דער אכסניא, איז געוועזען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּים אַ שכן על־פּי טעות געקלאַפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפּען. נאָר דאָ זעהט מען אַרוים, ווי אַזוי דער אויבערשטער פיהרט, אַזוי איז גוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט געווען קלאָפּען אין פענסטער, וואָלט ניט געווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט געווען אויפ׳ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איד, און וואָלט ניט געוואוסט פון קיין אימעניעס און פון קיין גראַפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

הנ״ל.

X.

שיינע־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך האָב בעקומען אַ הוסט, אויף דיינע יעהופּעצער „מאַראַמען" געזאָגט געוואָרען. איך טרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געוועזען ביי'ם דאָקטאָר אויך. אין די פּאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעצאַפּט געלד. זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אַפּטייק אינאיינעם! אַ שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אַפּטייק, און מע קאָן זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראַפען! בראָש ווארפט ער זיך מיט געשעפטען, אַלע טאָג אַ נייעס. געננג וואָס ער איז אַזאַ בריה און אַזאַ גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות. ווי זאָגט די מאַמע: „אַז דאָס מיידעל קאָן ניט טאַנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפּיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אַזוי לאַנג פּרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען אַרומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אַזוי ווי געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אָוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, געמיינט, אַז דאָרט האַפּט מען דעם קאַטער, צום סוף שרייבט ער היינט אַזעלכע בריוולעך, אַז אפילו אַ שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אַז דאָרט, אין אַמעריקע, מוז יעדער איינציגער אַר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מעג ער געשוואָלען ווערען פאַר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאַנד, ברענען זאָל דאָס מיט דיין יעהופּעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א גרויסע, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע האָט ברויט, זאָל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאַך"... הלואי זאָל גאָט א נס טהון, איך זאָל חאָטש ניט הערען פון דיר אין גיכען וואָס מע הערט פון געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, און נאָך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי **שיינה־שיינדעל.**

„הימעל און ערד, זאָגט די מאַמע, האָבען געשוואָרען, אַז קיין פּערפּאַלענע זאַך זאָל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז אָראָפּגעקומען צו אונז א טשינאָווניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אַהינגעקומען דאָס געלד, וואָס משה־מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען גע'מסר'ט, אַז דאָס געלד איז געבליבען ביי'ם גביר, און דער גביר ווייזט א חשבון, אַז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאָס אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאָל חאָטש האָבען אויף זיך ריסטאַנסקי ראָטע, ליעבער גאָט!...

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז איך האָב אימעניעס אויף אַריבער אַ מיליאָן. איך האָב אַזעלכע אימעניעס, וואָס זענען אַ חריפות, מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אַזאַ גוטס? וועסט דו הערען: אַז איך בין אַרויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמעניץ און האָב אויסגעפויקט, אַז איך האָב צו פערקויפען אימעניעס, האָבען זיך אַ שאָט געמהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעס צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט אַ געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעס אויף אימעניעס, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי געגעבען „אָפּיסען" פון א ו נ ז ע ר ע אימעניעס, און זיי האָבען אונז געגעבען „אָפּיסען" פון ז י י ע ר ע אימעניעס. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מ י ר מאַכען ז י י ע ר ע אימעניעס, וועלען מיר דאָך א ו ו ד א י פערדיענען געלד; וועלען ז י י מאַכען א ו נ ז ע ר ע אימעניעס, וועלען מיר ו ו י ע ד ע ר פערדיענען געלד, — סאַי ווי סאַי דערלעגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אַריינגעכאַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמעדעני'ן". ווי אַלע, אַרום די ווייסע מירמעלשטיינערנע טישלעך, ווי אין אַדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמערעני׳ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די גאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א געשריי, א טומעל, א הו־האַ, ווי להבדיל אין שוהל: אַלע רעדען, לאַכען, מאַכען מיט די הענד. אמאָל קריעגט מען זיך, מע אמפּערט זיך און נאָכדעם לאָדט מען זיך, מחמת ביי׳ם טיילען זיך מיט׳ן „קאַרטאַזש" איז תמיד פאַרהאַן טענות מיט פּרעטענ־ציעס, מיט פערלאַזונישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פּעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שווער און שוויעגער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער גובערניע מיט א פּאַלאַץ. איז דאָרטען פאַרהאַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די ווענד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאויס פון שפּיעגעל־גלאָז, מיט א גאָרטען, וואָס ווערד אָנגערופען „האַנדזשירייע", און וואָס זומער און ווינטער וואַכסען דאָרטען לימענעס מיט פּאָמעראַנצען, היינט די פערד מיט די קאַ־רעטעס, וואָס דאָרט געפינט זיך, נעמט אָפּ איין אויג, — און דאָס אַלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! ווען גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואָלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס׳איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, נעהאַפּט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אמאָל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פרנסה ווענען מוז מען א מאָל זאָגען א ליגען אויך!...

ה נ " ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר אַ חרפּה אַ בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט אַרויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאַר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען גאַנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (ווער איז זי אָט די סימע־דינה, צו אַלדי שווארצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אַמאָל סימע־דינה די רופאַ'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאַווע מיט פּוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס? אַ גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פּערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאָל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס גערט איהם אָן, אַשטייגער, דאַרטען אין יעהופּעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאַכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאָה'ניו, מיר זאָל זיין פאַר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאַנגט מיט אַ גאָפּעל אין פּנים אַריין, אַ גליק וואָס ניט אין אויג! נאַר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אַז ס'איז אין איין אויהער אַריין, פון'ם

אנדערען ארוים? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך ווער צעוועצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדער אין יעהופעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען גאָט געבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אָפּרעכענען, ווי דו ביזט ווערטה, וואָלסט דו אפשר קלינער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען“, אזא יאָהר אויף זיי! זאָלסט הערען, וואָס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאָקטוירים'לעך, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאַקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מיישב געווען און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקריץ, אז דער דאָקטאָר לאַקריץ האָט גע'סמ'ט א קינד... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר לאַקריץ און האָט איינגע־געבען אויפ'ן דאָקטאָר קובעבע, אז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אגענט פערסטרעכירט א טוידטען אין דער חברה „יאַקער“... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקריץ, אז דער דאָקטאָר לאַק־ריץ — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאַר מיר און פאַר מיין משפחה און פאַר אלע מיינע ליעבע און פאַר כל ישראל!

XIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז איך האַנדעל שוין אַצינד נאָר מיט וואַלד. וואָרום אַ אימעניע אַליין אָהן אַ וואַלד איז ווי אַ שטוב אָהן אַ קוימען. דער גאַנצער אַנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואַלד. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געוואָרען, געמאַכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך געוויס פרעגען: ווי קום איך צו וואַלד? הער ווי גאָט פיהרט: אַז איך בין דאָ געוואָרען אַ מעקלער פון אימע־ניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אַרום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען גראַדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאַר סחורה, אַנו ווייזט?“ געה איך און נעם אַרויס מיין פּעקעל מיט „אָפּיסען“ פון אימעניעס אויף אַ מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאַבעקע“. פרעג איך איהם מסתמא — פאַר וואָס? מאַכט ער צו מיר: „דערפאַר, ווייל ביי אייך זענען אַלע אימעניעס נאַקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און ווידער אַ מאָל ערד און הימעל, און אָבער אַ מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּיס וואַלד? וואָס טויג מיר אַ אימעניע, אַז

זי האָט ניט קיין וואַלד?׳ וואָס שווייגט איהר? וואַלד גיט מיר אַהער, וואַלד!״ בקיצור, איך האָב געמאַכט אַ שווייג, וואָרום ס׳איז מיר געווען אַ חרפה אַ בושה פאַר זיך אַליין, וואָס איך טראָג מיך אַרום מיט אַזאַ מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אַז ס׳איז יאָ אַזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס אַ רעכטע אימעניע מיט אַ וואַלד, איך האָב קונים. „אַך, מאַכט ער צו מיר, מיט׳ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען אַ וואַלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געוועזען; ס׳איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַרהאַן ביימער משֵׁשֶת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביז דער המאַרע, ארזי לבנון, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנ־דערער זייט אַ טייך. נאָר ווי אַזוי מיינט איהר, זאָגט ער, אַ טייך? אָט איז דער וואַלד און אָט איז דער טייך. אַ האַק אַ בוים, אַ פּליוך אין וואַסער!״ — — — דערהערט אַזעלכע דבורים, בין איך באַלד אַוועק נאָכשמעקען אַ קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און גאָט האָט מיר געהאָלפען, איך האָב געפּאַקט אַ קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געוויינטליך, דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך אַ מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין אַ געשעפט, וועט זיין גענוג פאַר אַלעמען. אַז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאָרגעלעגט, אַז איך האָב אַזאַ און אַזאַ וואַלד משֵׁשֶת ימי בראשית, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זייט אַ טייך, אַ האַק אַ בוים, אַ פּליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפעלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד אַ נעם געטהאָן אויף׳ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואַלד: ווי אַזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע ביימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל אַרשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די ברייט, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זיי, און ווי אַזוי געהען די סלאָיעס אינוועניג, און ווי אַזוי פאָהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען וויינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען אַ וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אַפּיס פונ'ם וואלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אַפּיסען? אמעהר, אָט טהו איך אַ שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אַפּיסען! הכלל, איך לויף אוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאלען אַ געלעכטער. איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואלד?" מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואלד?" מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאָרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאַכען איין „אָקע". און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאָרגען. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שוועער און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאהרען, איז שוין גלייכער נעהן צו פוס"... איך קאן מיר פארשטעלען, אז אך און אז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען פון א וואלד, וואס טרעפט אן „מילי מיליאסען", ווארפט מען אוועק האק און פאק און מע זעצט זיך אנידער אויף א גאנצער נאכט שפיעלען אין „אקע", עס זאל אייך אזוי אקען אין קאפ, ווי עס אקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואס איך האב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואס האט קיינמאל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קארט, זאל ער אצינד רעדען פון קארטען! עס געהט דיר מעהר ניט אפ, מענדעל, צו דיינע ביידענע קליידער, אז דו אליין זאלסט נאך ווערען א קארטיאזשניק אויף דער עלטער! נא דיר נאר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האסט דען געזעהען אמאל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאל זיך ניט אויסלאזען א בוידעם.

גלייך ווי פון אַלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

די גאַנצע וועלט טראָגט דיך אויפ׳ן קאָפּ! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאַר מיר, און בעגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אָן מיך צו בעוויינען און צו בעקלאָגען, א מכה איהר א גרויסע! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט נעגארט. די מאַמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריעגט, ניט געזידעלט, נאָר גלאט אזוי דערלאַנגט מיט ווערטער, ווי זי קאָן: „דאַרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שארבען, איז גלייכער איין אַלטער טאָפּ... גוטע פריינד זענען ווי קראָפּיווע, וואַכסען אָהן רעגען... פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האָט געגעסען קנאָבעל... איין אָכס האָט א לאַנגע צונג און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אזעלכע ווערטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אזוי לאַנג, ביז קריינדעל איז אוועק, עס האָט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז פונ׳ם וואלד האָט זיך אויסגעלאָזט אַ סטעפּ; ס׳איז לא דובים ולא יער, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, אַ נעכטיגער טאָג! אומזיסט געדולט אַ קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראָכען פּיס, גע־ריסען שטיוועל. איך האָב ארויסגעזעהן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראַכטען אויפ׳ן הימעל אַ יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואָס זשע האָב איך געטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו איין אַנדער געשעפט, צו זאַוואָדלעך (דאָס הייסט, פאבריקען, וואָס מע מאַכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אַלע געשעפטען; אידען קויפען זאַוואָדען, און די מעקלערס פערדיענען געלד, זעגען מאסף ממון! פאַרהאַן דאָ אַ מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אריינגעכאַפּט צו די ראַדאָמישלער און מאַכט זיי אַלע וואָך אַ צוויי־דריי זאַוואָדלעך, כאַפּט אַ צעהן־פופצעהן טויזענד און פאָהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דאַרפסט דו מעהר — משרתים, פאַקטוירים זענען היינט געוואָרען מאַכערס פון זאַוואָ־

דען, טראָגנען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאַטאַר“, שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, גע־וואָרען מורא׳דיגע סטיקראַטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאַוואָדען! אַלע מעק־לערס מאַכען זאַוואָדען, און איך אויך בתוכם. ווערסט דו דאָך כּסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזא פונדאַ־מענטאַלנע געשעפט, וואָס איך וויים גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? ווערסט דו האָרכען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט, אַז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמערעני׳ן (ניט, אַזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס׳איז גאָר אַ זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריעגט, נאָר פשוט, ווייל ס׳איז מיר נמאס געוואָרען די קאַווע מיט די בולקע־לעך, און אגב האָב איך טאַקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אַלע אידען אויף דער גאַס. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם אַ מעקלער פון זאַוואָדען, ווייזט אויס, אַ גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אַלע גרעסטע, אפילו צו די בראָצקים. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר, איז אַ איד?“ — פון כתרילעווקע, זאָג איך. אליין בין איך, הייסט דאָס, אַ יאַמפּעלער, זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע, איין איידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אַט דאָס כתרילעווקע, אַ דאָרף, צי אַ שטעדטעל?“ — וואָס איז שייך, זאָג איך, אַ שטעדטעל? אַ גאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען אידען וואָהנען?“ — נאָך אַ מין מעגען! „נו, און אַ טייך, מאַכט ער, איז ביי אייך פאַרהאַן?“ — נאָך אַ מין טייך, זאָג איך, שטינקיילאַ הייסט דער טייך. „נו און פון אַ באַהן, מאַכט ער, איז עפּיס וויים?“ — סך־הכל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כּף, אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה, רב מנחם־מענדעל, אַז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכעןביידע פערדיענען געלד, און אַ סך, אַ פולע היטעל! ס'איז מיר נאַר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאַלען אַ מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאַוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב, און קיין זאַוואָדען איז ניטאָ; וויפיעל ס'איז געווען זאַוואָרען האָבען די ראַדאָמישלער אויסגעקויפט, און מעהר וויל מען נישט פערקויי־פען; לכן האָט זיך דער עולם אַ נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאַפּעלדינגע זאַוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאַוואָדען נאָר אין די קליינע שטעדטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אַז אייער כתרילעווקע איז בעשאַפען גע־וואָרען מששת ימי בראשית, אַז ס'זאָל דאָרט זיין אַ זאַוואָדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך געראַדע אַ קונה אויף צו בויען אַ זאַוואָדעל אויף אַ האַלבען מיליאָן קערבלעך. נאָר קיין אָרט איז ניטאָ: מע האָט פערהאַפט אַלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און אַ פּלאַץ אויף צו בויען אַ זאַוואָדעל?" — אָך, מאַך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שוועער און שוויעגער, מיט אַ גאַנצער משפחה. איך קאָן באַלד אָוועקשרייבען אהינצו אַ בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אַז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפּענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאַקי, זאָלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאָשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פּריצים, לאָז ער אויסטאַפּען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען אַ פּלאַץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאַקי באַלד מיר אָפּענטפערען דורך אַ בריוועל, כי נחוץ מאד. מע קאָן דאָ, פערשטעהסט דו מיך, חאַפּען אַ גראָבס, טאַקי אַ צעהן־פופצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב מיך צעפּרעגט ביי מיין איצ־טיגען שותף, ווער איז דער קונה, און בין געוואָהר געוואָרען, אַז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר אַ הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאַוואָדלעך, עס מעג זיין אַ ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט אַ קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אַז דאָס געשעפט איז, אם ירצה השם, געוויס אַ געשעפט, און מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף געוויס פערדיענען געלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט אַ גאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין אַ גע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין אָץ להעשיר!

ה נ " ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האָב ניט פערשטאַנען איין וואָרט, וואָס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאַץ? שרייב איך דיר, אַז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פאַרהאַן גענוג, עס וועט קלעקען פאַר האַלב יעהופּעץ! און וואָס פרעגסט דו זיך אַלץ נאָך אויף בורעקעס? פאַר וואָס פרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־זועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פּאַסטערנאַק? און דער טייך? אַזאַ מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאַשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אַז דיינע יעהופּעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאַ־נענס, זאָלען פערזוכען אונזער וואַסער אָרום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופּעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אַזוי, אָהן זייערע זאַוואָדלעך, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „ראש־חודש אלול געהט אַוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר אַרויס פון קאָפּ די דאָזיגע אַלע נאַרישקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאַוואָדלעך, פּונקט אַזוי ווי דו האָסט געמאַכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אַז איידער דו

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט געווען אַ שלים־מזל און וועסט בלייבען אַ שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אַז דאָרט, אין יעהופּעץ, פערשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? ווער עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!“...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאַוואָדען איז שטאַרק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי אַ קריזיס, ממש עס וואַלגערען זיך זאַוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאַוואָדען, אַביסעל אריבערגעהאַפּט די מאָס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס׳איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואַרף איהם ארוים! ס׳איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאַוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך אַ גראָשען, די קאַפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען ארום בטל, אָהן אַ שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס׳איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פערפאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט אַ האָפנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעראַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אַזאַ געשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר נים קיין שיעור און קיין ערך. ס׳איז א סברא, אז גאָלד אליין זאָל דאַרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופּער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין נים! היינט געפי־נען זיך דאַרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס׳איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און ווילען וויל מען דערפאַר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס׳איז אביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביר, און פאָהרען בעדאַרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באהן. ווען וועט מען לעגט מען פיר אזא גרויס גע־שעפט? געוויינטליך, בראָצקי׳ן! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דער־שלאָגט מען זיך צו בראָצקי׳ן אין דער קאַנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאַר מיט קנעפּ און קוקט אויף דער קאַפּאָטע; ווי באלד איין אלטע קאַפּאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז נאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאַר, שטעהט מען אָפּ א שעה זעכס אויף די טרעפּ און מע וואַרט, טאָ־מער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי׳ן דורכ־געהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרביי פייל אוים׳ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך ארום, זיצט ער שוין אין דער קאַרעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָ־טע! קאָן מען נים זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; א קליי־נינקייט, א מענש האָט אזוי פיעל געשעפטען?! מע קאָן נים אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי׳ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט גע־

בען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער און אלעמען בע־
זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף „ארץ־
ישראל", קעהרסט דו אוודאי מיינען „ציניזם"? דאס איז זעהר א
הויכער ענין, חאטש אין יעהופעץ אויף דער בערזע האלט מען עפּים
נישט דערפון. איך בין געוועזן א פּאר מאל ביי די היגע „ציניסטען"
אויף די „זאסעדאניעס" און האב געוואלט וויסען, וואס דאס איז,
האט מען אבער אלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט.
דאכט זיך, וואס וואלט זיי געאהרט, זיי זאלען זיך דורכרעדען מיט
אידען אויף אידיש?... איך האב אפילו א פּאר מאל א רעד געטהאן
מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האבען זיי מיך
אויסגעלאכט: „וויים איך וואס? ציניזם! דאקטאר הערצעל!
אויך מיר א געשעפט!"...

ה נ " ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין גיטעל איז געבליבען איין אלמנה מיט זיעבען קינדער יתומים, איינס קלענער פון'ם אנדערען! געשטאָרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געוועזן נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר גערעכט, גאַנץ אָפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך אַרויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אנידער און שטאַרבט אוועק. ווי זאָגט די מאַמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאָרגען עס איז"... און דערוויילע נעבאך גיטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי ווען חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטאַרבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער געווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באַלד נאָך שלשים געבראַכט צו פיהרען פון באַרדיטשעוו א שטיף־מאַמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאַקי אקעגען אַלע מאַנס־בילען, די כפּרה מעגט איהר זיין פאר אייערע ווייבער. וואָרום וואו

איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז אַ מאַמע פון קינדער זאָל זיך אַריינ־נעמען אַ משוגעת אין קאָפּ אַריין — מיליאָנען! אַ גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי׳ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אַז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באַלד טאַקי חאַפּט בראָצקי אַרויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט געהערט, אַז דאָרטען ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר וואַלגערט זיך גאָלד מיט קוועק־זילבער! ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „אַ טויבער האָט געהערט, ווי אַ שטומער האָט דערצעהלט, אַז אַ בלינדער האָט געזעהן, ווי אַ קרומער איז געלאָפען"... נאָר איך ווייס פריהער, אַז אינ׳ם אַנדערען בריעף וועסט דו מיר גע־ווים שרייבען, אַז פונ׳ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. עס וועט זיך אָבער געפינען אַ שלאַק מיט אַ נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אַז אַ קוה איז געפלויגען איבער׳ן דאַך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פּאָלעס און וועסט ווידער לויפען, ווי אַ משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ׳ן קאָפּ, אַז דו האָסט אין דער היים אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר אַרויס, ווי אויף משיח׳ן, וואָלט זיך דיר נים גלוסטען אַרומשלעפּען זיך איבער פרעמדע הייזער און אַרומטראָגען זיך מיט אַזעלכע נאַרישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך נים אָנגע־לערנט יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ׳ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע: מאיר משולם׳ם געדענקסט דו? האָט ער אַ טאָכטער שפּרינצעל, געווען אַ נעזונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אַביסעל איין איבערגעוואַכסענע, נאָר זעהר אַ געראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאַדעט אַ מוכר־ספרים׳ניק, וואָס

טראָגט אַרום איבער די דיזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאָם. האָט זיך נאָכאַך שפּרינגצעל צוגעהאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּיס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, אַ שטיקלעך הונדערט, און זי איז גע־וואָרען, ניט פאַר מיר געדאַכט, עפּיס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט אַ משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אַזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אַז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אַרויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אַז אָט־אָט קומט עפּיס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אַרויס דורך אַ פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר אַזש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אַזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט גע־שטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען א גרויסען גאָט. הער א מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראָצקים, בין איך געוואָרען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושארען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועלדער און באהנען און פאראחאָדען און פאבריקעס אויף מיליאָנען, און אלץ פון בראָצקי'ס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זע־נען פארהאן א פּאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט א טענ־דעווערענדע מיט א ענגקאָלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם ארויסשריי־בען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפּאַקט איינמאָל בשעת איך בין געגאנגען פון בראָצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנ־גערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אוים, רב מנחם מענדעל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האָבען געהאָרכט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט ארום די בראָצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלען? מיר ווילען ד'אָס, וואָס יעדער מעקלער וויל, מיר ווי־
לען פערדיענען, מיר זענען אויך מעקלערס, מיר האָבען אויך גע־
שעפטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אביסעל אין אייער זכות, אביסעל
אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מאַ־
כען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו“, ווינציגער פערדיענט, אבי
פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון אַ קריווּדע קאָכט מען וועטשע־
רע...“ — על כל פנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים?
זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט
ער, געשעפטען זעהר אַ סך מיט גאָט'ס הילף. מיר האָבען קויהלען
אין פּאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעווער אוּ־
יעזד, מיר האָבען אַ מיהל איין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר
האָבען מאַשינעס אַזעלכע נאָר נייע, אַ פּינסקער איד האָט זיי אויס־
געטראַכט, הייגט האָבען מיר אַ פּריץ, וואָס וויל אויסבייטען אַ
וואַלד אויף אַן „גוראַלנע“, און אַ אידען האָבען מיר, וואָס וויל קוי־
פען אַ גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, הייגט אימעניעס! וועל־
דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעס,
אַז ער טאָמער האָט איהר אימעניעס, וועלען מיר אייך געבען
קונים“. — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעס און וועלדער האַנ־
דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך,
מיט אימעניעס שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט,
אַז איך זאָל קיין אימעניעס מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד
אריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדרעווערענדע, אַלע
געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט אַ אימעניע
אויף קאַווקאַז, אַ אימעניע מיט נאַפט, דאָס הייסט, אַזאַ מין ערד,
וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאַפט, סע שפּריצט און סע שפּריצט
און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר אַ סברה, אַז
די ערד קאָן דאָרט אַרויסוואַרפען אַ מיליאָן פּוד נאַפט אין איין
טאָג!“... — אויב אַזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען;
אָט דאָס, זאָג איך, איז אַ געשעפט! אָט דאָס גיט אַהער! און
מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע“ (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדעני'ן, ווייל דאָרט טרייבט מען ארוים, געה איך שוין אין דער „אידישער מאַלאַכזשנע", פאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר ארומגערעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אז ס'איז געקומען צום צושרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם גע'שעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפען, דער אנדערער א געלער, ער האנדעלט מיט זייגערלעך, א מורא'ז'יגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטזער נאָז מיט ווייס־פערלעך, אויך א ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אזוי געפעלען. טענדערוועריענדע האָט אָבער איבער'ר מיר אזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב געמוזט מוסכם ווע־רען, מיר זאָלען זיך אלע צושרייבען אויף פאַפיער. געוויינטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונ־גען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אנדערען צד זיין אזוי פאָרטיג, ווי איך בין פאָרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אָט אזא מין געשעפט ווי אזוי פערדיענט מען ניט האָטש א מיליאָן קאָרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באלד א קאָנטאָרעל אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך ווער מיט גאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייַבען עפּיס זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.

הנ"ל.

XX.

שיינה־שײנדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאַס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעס אין דער וואַנד. ווי זאָגט די מאַמע: „שפּיעל דעם חתן וויינענדינס, ער האָט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאַקי אַוודאי אַ גרויסער חשוב אין יעהופּעץ, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אַלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אַזוי גדול'דיג. די מילאָנען זענען נאָך לעת־עתה ביי בראָצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען, אַז די ערד, וואָס שפּריצט מיט שמן־זית, זאָל גאָר שפּריצען מיט „מים־אחרונים־וואַסער", און אַז עס וועט קומען צו עפּיס, וועט זיך אויסלאָזען מיט פּעטש, און וועמען וועט מען פּאַטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אַז דו זאָלסט זיך בעצייטענס ארויסחאַפּען פון דײַרטען און קומען אהיים. זאָלסט פערגעסען, וואָס ס'איז געוועזען ביז אהער, טאָמער האָב איך דיך אַמאָל אָנגעריהרט מיט אַ וואָרט. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ פּאַטש פון אַ פריינד, איידער אַ קוש פון אַ פיינד"... און קלאַפּ אַ טעלעגראַם און קום צו פאָהרען

וואָס גיכער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען אַ נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר׳ס. האָט ער אַ טעכטערעל ראַצעל, איז דאָס אַ ראַצעל פון גאָט, אַ גאַנצע נעיורענע, אַ געבילבעטע מאמזעל, שיט מיט פראַנצויזיש, קלאָפּט אויפ׳ן טאַפּטשאַן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. אַ קליינינגקייט, זי קומט ארוים אזש פון קצבים! ווי זאָגט די מאַמע: „זכות אָבות איז קיין קאַטאָוועס"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל אַ חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס מע־לערעל פונ׳ם הימעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כלים און מע האָט איהר אַראָפּגעבראַכט אַ חתן, איין אַנטיק, זאָגט מען, אַ קאַרעפירער אתרוג, און דוקא פון אַ קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפגעפּאָהרען זיך, האָט מען, געוויינטליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין אַ בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דריי־פוס׳ען?" מאַכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס׳ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאַכט ער: „ניין. מיט וואָס האַנדעלט ער?"... איז זי באַלד אַרויסגע־לאָפען פונ׳ם חדר און איז געפאַלען חלשות, און דער חתן האָט נעבאַך בחרפה געמוזט אָוועקפאָהרען צוריק קיין אָווריטש — אַ מכה איהם, אַ מכה איהר, אַ מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאַך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: ווער איז אָט דער דריי־פוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אַזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראָצקי'ן האָב איך מיך צע־גאַנגען. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאָר איך האָב אויפגעהערט געהן אהין — וואָס איז מיר בראָצקי, אז איך שפּאַר שוין נאָר אָן צו רויטשילד'ען קיין פּאַריזש ? ! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם-מענדעל, צו רויטשילד'ען אזש קיין פּאַריזש ? איז דער תירוץ מאַקי : ווייעדער קאַווקאַז און וויע־דער נאַפּט ! אַלע נאַפּטען, וואָס אויף קאַווקאַז, זענען זיינע, און אַליין זיצט ער אין פּאַריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער ? פאַלט מיר איין אזא מין געדאַנק : פאַר־האַן ביי אונז אויף דער בערזע אַ פויגעל, וואָס ער הייסט טודרוס. אָט דער טודרוס איז געווען אמאָל גאָר אַ גרויסער שפּעגעלאַנט, אַ הייסער, אַ פייעריגער שפּעגעלאַנט. אז דער עולם האָט זיך אָפּ־געשאָקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אַלע גרויסע שפּעגעע־לאַנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מעקלערס, און טודרוס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין פּאַריזש און דרעהט דאָרטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאָנען ! אויף מיין גליק בעדאַרף אַצינד טודרוס זיין היע אין יעהופּעץ. האָב איך מיך נישט געפוילט און

בין אוועקגעלאָפּען צו איהם אהיים און האָב איהם גאַנץ פיין איבער־
געגעבען, אַז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס
שפּריצט מיט נאַפט, און ווערליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר אַ
סך געלד, ווייזט אויס, אַז דאָס געשעפט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב אַ קונה!“ פרעג איך:
ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד“! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רוטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל
געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!“ — האָט קיין פּאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אַוועקשרייבען צו
רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אַוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּים
מיט אַ פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט“. בקיצור, איך בין אַוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּים מיט
אַלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף אַ געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ען, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר אַ פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערוויילע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך אַ קער־
בעל! מע קוקט אַרוים אַלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאָרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אַלץ ביז אַ צייט; פאַר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרוים נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אַריינכאַ־
פּען אין קלייט אַריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, איג'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דרייפוסען, איז דאָס זעהר אַ שענע מעשה. אַזוי איז געוועזען די געשיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס אַ קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס'איז געווען אַ קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עסטערהאַזי איז געווען אַ מאַיאָר (אַ מאַיאָר איז עלטער פון אַ קאַפּיטאַן, און אפשר, פערקעהרט, אַ קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער געווען, דאָס הייסט דרייפוס, אַ איד, און עסטערהאַזי דער מאַיאָר איז אַ כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באָרדעראָ. דאָס הייסט, דער מאַיאָר עסטערהאַזי האָט אָנגעשריבען די באָרדעראָ, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באָד אויף איהם, אויף דרייפוס'ען. איז געגאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע'משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפאַרט. איז געגאַנגען זאָלאַ און האָט געמאַכט אַ גוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז סטייטש, ער וויסט פאַר קלאָר, אַז ס'איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָרדעראָ; וואָס האָט איהר צו איהם, ס'איז גאָר דעם מאַיאָר'ס אַרבייט, עסטערהאַזי'ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע'משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאַקי זאָלאַ, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פּיקער, אַ פּאָלקאָווניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליאַרעמען. איז אַרויסגעשפרונגען מערסי, דוקא אַ גענעראַל, און נאָך איינער ראָזשע, אויך אַ גענעראַל, און נאָך אַ סך גענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס׳ען. איז געוואָרען אַ געפּילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אַראָפּברענגען, טאַקי דריי־פוס׳ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ׳ן משפט. איז געקומען צו פאָהרען איין אַדוואָקאַט פון פאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען אַ פּלעדערוויש. און דרייפוס׳ען האָט מען פון דעסטוועגען ווידער אַ מאָל פער׳משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יאָ שולדיג, און פאָרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל!... הייננט פער־שטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס׳ען?

הנ״ל.

XXII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס געהט דיר אָפּ נאָר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאַסען! האָסט דו געהערט אביסעל א גדולה: ער שפריצט מיט גאז, פליהט קיין פאריזש, וואָרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. ז י י האָבען קיין געלד ניט, און ע ר האָט קיין געלד ניט. ווי זאָגט די מאַמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פגר אין דער טשערעדע"... געדענק מיין וואָרט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאָלסט געדענקען, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואָס פערדיענען מילי־מיליאָסען און פגר'ען פאר א גראָשען, הלואי ווייטער ניט ערגער. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אַזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט אַ איד זיין אַ קאַפּיטאַן, און וואָס פאַר אַ מין באַנדערא, וואָס איינער לעגט אַרויף אויף דעם אַנדערען? צו וואָס האָט דער זאַלע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאַר וואָס עפּיס פון הינטען, נישט פון פאָרענט?... ווי זאָגט די מאַמע: „ציינער זאָלען אַזוי וויסען פון פרעמדע גערט־נער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם“...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס קאווקאַז האָט געמעגט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך גאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פּשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרויס אויף דער בער־זע, געהט מיר אַקעגען ט ו ד ר ו ס און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר, רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאַווקאַז?“ — קאַווקאַז, זאָג איך, איז אויף קאַווקאַז, וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע־דאַכט אויף דער לאַנדקאַרט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאָזט זיך אויס, אַז די שטאָדט, וואָס איהר האָט דאָרטען אָנגערו־פען, איז אַ נעכטיגער טאָג“. — וואָס הייסט, זאָג איך, אַ נעכטיגער טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס׳איז גאָר אזא שטאָדט נישטאָ אויף דער וועלט. עפּיס אַ נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס אַ איד, זאָגט ער, און לעגט פאַר אַ געשעפט, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאָך ווערמען? רויטשילד׳ען! איהר ווייסט, זאָגט ער, ווער רויטשילד איז?!“ — פאַר וואָס, זאָג איך, זאָל איך ניט וויסען? איך ווייס זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ ש י ל ד א י ז , נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט

מ י ר געזאָגט, האָב איך א י י ך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפֿן זוכען די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע און האָב איהם געפֿונען אין דער „אידישער מאַלאַטשנע“, דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם גענומען אויפ'ן צימבעל: — זאָגט מיר נאָר, ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע סערדצע, וואו געפֿינט זיך ערגיץ דאָס געשעפֿט אונזערס? „ס'א משל, מאַכט ער, דאָס געשעפֿט איז דאָך ביי אייך, א י ה ר האָט דאָך דעם קונה!“ — ניין, זאָג איך, נים דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפֿט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אַזוי פֿאָהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פֿאַר א שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, ווייס איך גראָד נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער“. זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אַז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער ר ו י ט ע ר נ אָ ז. און די ר ו י ט ע נ אָ ז זאָגט, אַז ער ווייסט נים פֿון קיין פּותר און פֿון קיין חלום; ער האָט געהאָרכט, זאָגט ער, פֿון יענעם מעקלער, וואָס מיט די ג ר אָ ב ע ל י פּ ע ן, אַז די ט ע נ ד ע ו ו ע־ ר ע נ ד ע האָט א געשעפֿט אויף ק א ו ו ק א ז, נאָר וואו ק א ו ו ק א ז און וואָס ק א ו ו ק א ז — ווייסט ער נים, ער זאָל אַזוי נים וויסען פֿון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעוועז, פֿון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפֿט און ווער האָט דאָס אויפֿגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אַז דער גאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אַזא גליק, משטיינס געזאָגט, אַז אומעדום בין איך דאָס כפּרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנ־ גען? אַז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פיין, אָט־אָט האַפּ איך דאָס גליק, אָט־אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אפנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־ריי, האַפּען אַ גראָבס און אַנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אַלע טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאַכט גע־שעפטען און פערדיענט געלד, און איך דרעה מיך אַרום, ווי אַ פרעמ־דער. איך זעה פּאַר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט האַפּען... איך בין שטענדיג עפּיס ווי אין דרויסען... אפנים, איך האָב מיך נאָך ניט אַרויפגעשלאָגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אַז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדע־רען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינגג באריכות. לאָז גריסען שווער און שוויעגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּיס אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אַז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, ווערד אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. גע־ווען אַמאָל אַ פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל־הבית פון הייזער און קלייטען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאַזנאַ“, ער האָפּט אויפמאָנען אַ סך געלד, גאָר אַ סך געלד. נאָר מחמת ער האָט נישט אַ גראָשען ביי דער נשמה, האַלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אַז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסערער אָרעמאַן פון יענעם: ער איז אַ שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט אַ בוך! דערווייל, ביז זיין בוך וועט פאַרטיג ווערען, האַלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאײנעם, און פאַר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית׳טע אַמאָל אַ גלעזעל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, אַ מין עני ואביון, דער שרייבער איז אַ הונד קעגען איהם! ווער און וואָס ער איז — ווייס איך אַליין ניט: עפּיס אַ שטיקעל אגענט, אַ שטיקעל שדכן, אַ שטיקעל אַקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט אַרוים מייז, — זעהר אַ פריילִיך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ׳ן לייב און געהט אוים ממש פאַר אַ שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אַזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אַז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאָלען געזונד זיין און פון שווער און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

מנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו אַפּגעריסענער נאַר? קושען בעדאַרפסט דו דאָך די ווערטער מיי־נע, ווי זאָגט די מאַמע: „קוש דעם קאַנטשיק, וואָס שמייסט דיך!"... האָסט זיך שען אויסגעהאַנדעלט דאָרטען, וואָס טויג מיר גרויס, און האָסט זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט מיט אַ פיינער חברה שלעק, פּאָדראַטשיקעס, שלעפּערס, מהברים, ליעדעלמאַכערס, מיי־זענטרייבערס — ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען און געַנוג! אוודאי דאַרף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופּעץ אויף איין אכסניא און טרענצ־לען קערבלעך! מיר געפעלט נאַר, וואָס דו ביזט געקומען צום שכל: אפנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דאָרטען, ווערען אַ מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאַנג, אַז דו זאָלסט זיך אַרויסשלאָגען פון קאָפּ די דאָזיגע נאַרישע געדאַנקען. לאָם איך שוין אַזוי זיין בעוואָהרענט פון אַל־דאָס בייז און דו פונ'ם נאַר־דיינעם, ווי דו ביזט בעוואָהרענט פון מיליאָנען! פערגעס, מענדעל, אָן די מיליאָנען, פערגעס, אַז ס'איז גאָר פאַראַהן ערגיץ אַ בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אַז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר", — אַזוי, דאַכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענש־לעך, וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּיס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס געוואָרען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאַקי פּאַרט פערבענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהוננערען, וועט דאָס אַליין קומען אהיים“... איך וואַרט אויף אַ דעפּעש פון דיר. אז דו פּאַהרסט. שוין צייט, שוין לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פונ׳ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאָהרען 1903—1909

אַ בּכבוד'ע פּרנסה

(מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — אַ ש ר י י ב ע ר).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אַז איך האָב אוועקגעוואָרפען אַלע געשעפטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמערעני, אוים מעק־לעריי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאַפּעריי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט אַ נייע פּרנסה, אַ שפּאָגעל־נייע פּרנסה, אַביסעל אַ שענערע און אַ לייטי־שערע פּרנסה — איך בין געוואָרען למזל אַ שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאַזעטען, און דערפון מאַקי לעבט ער. דהיינו, ווי אַזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואַלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאַכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין א חדר, און א האַנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און גערה און שרייב אַוועק א בריעף גלייך אין דער רע־דאַקציע אריין, אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אויס מיין גאַנ־צע בעגריפיע. ווי אַזוי איך האָב אַמאָל געקנאַקט אויף דער בער־זע, אין אדעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדריענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאָנדאָן“ און מיט „פּאַפּיערלעך“ און מיט „יקנה“ז“ אין די מיליאָנען אריין, געווען זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געזשאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי ארויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים ארום פון דער רעדאַקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שריי־בעכץ געפעלט זיי דווקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי ארויסשרייבען די אַלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגעניגען אָפּדרוקען אויפ׳ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאַר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד געגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איך, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדינגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשאַלאַוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועקגעזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטערדיגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך ווער פארטיג מיט מיין בעשרייבעכץ, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעכץ, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתרילעווקע עטליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל לייטישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קארטאזש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „גאנאראר"... א זים קערבעל אט דאס גאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בער־שערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואַנד אַריין! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פער־שרייבען: „אַ קראַנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, אַ שכור וועט זיך אויסניכטערען, אַ שוואַרצער וועט ווייס ווערען, און אַ נאַרר וועט בלייבען אַ נאַרר"... און זאָג אפשר, אַז זי איז אומגע־רעכט! בערעכען זיך, וואָס דו האָסט אָפּגעטהאָן, זינט איך קען דיך פאַר אַ מאַן, אַז אָך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאַר אַ מאַרשע־ליק! אַ „רייבער" געוואָרען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאָך אַזעלכע נאַראָנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאַר. ווער ווייסט, וואָס דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אָנארבייטען חלילה. איך בין שוין אַ געלערענטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאַר אַ געשלאָגענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראָש קלויבט ער זיך אוים אַלע מאָל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופּעץ אויף דער סטאַנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואַלגערען דאָ אין כתרילעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואָך דריי, אַז זי האָט זיך אריינגעהאַפּט צו אונז, די „פלענציע", און וויל גאָר נישט ארויס. אויסגעקוויקעלט פון קליין ביז גרוים... און וואָס דו ביזט מיר מנדר דאָס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעצייטענס. דיינע יעהופּעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאָגען אויף איין ווארעמעס, וואָס דו וועסט זיך שוין דאַר־טען אָננעמען „גאָלענאר". דו ביזט אליין א ג אָ ל ע נ א ר. דאָס הייסט, פון אויבען ביז אראָפּ — נארר... און אויב דו ווילסט, איך זאָל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאָלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאָלסט דו זיך ארויסשלאָ־גען פון'ם קאָפּ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שריי־בעכצען, און קומען צו פאָהרען אמאָל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאַמע זאָגט: „באַדיי דעם אויוּוען צעוואָל־גערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאָלעקטאָר געדענקסט דו, צי ניין? האָט ער זיך מיישב געווען און האָט שוין לאנג געוואָרפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, געוואָלט פּטור ווערען פון איהר, ניט געוואוכט ווי אזוי; נעמט ער און פאָהרט אוועק אין אמעריקע. האָט זי איהם געפּאקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאָס פערזאָגען א צעהנטען. א ליטוואַק קאָן! מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריליעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאָט, אָפּגעדרוקט אויפ'ן בלאַט גלייך מיט אַלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּיס גאָר איין אנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ'ן בלאַט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָבען זיך מיר אַזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע געפינען זיך אַזעלכע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאַקי די רעדאַקציע. על־פּי שכל דאַרף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ גענוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפּוילט און האָט זיך אַוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעכץ, ווי עס זעהט אויס, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאַט, דאָס הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעכץ איז איהר געפעלען, נאָר ס'איז אביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאָל איהר ניט אויסטראַכטען מעשיות פונ'ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאָל איהר ש י ל ד ע ר ע ן (אזוי טאַקי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָדט יעהופעץ מיט אַלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופעץ טהוט זיך, וואָרום וואָס דען איז דער פשט „טיפען"?... איאָ, איין איידעלקייט פון א רעדאַקציע? קאָן מען דאָך שוין אזוי גראָב ניט זיין און ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאַפּאָטע און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שריי־בען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געוועזען עפּיס מעות פון דער רעדאַקציע? מחמת איך האָב זי געבעטען, אז זי זאָל דיר שיקען דערווייל, ער לחשבון, עפּיס אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענגדעל אראָפּ, א רענ־דעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

ה נ "ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאס דארטען אט די יפהפיה דיינע, וואס דו האסט אויסגעטהאן צוליעב איהר די קאפאטע און ביזט געווארען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דארף זי אויף סים־סאט כפרות, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האניג און געב מיר ניט דיין בים"... מאהל דיר, דיין רעדאקציע מעג שוין דעמאלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און זענען מיר שוין געווארען דיינע שרייבעכצען, וואס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואס דארף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטא קיין טינט אין כתרילעווקע? נאר מסתמא מוז דאך דא זיין עפיס א הינטערפיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאגט די מאמע: „צעביים דעם עפעל, וועסט דו געפינען א ווארעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאהרען אהיים גאר אהן א שום תירוץ, ווארום איך קאן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאך אלע מאל: ווען קומט דער טאטע? לעג איך זיי אפ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. ווער שמועסט, משה־הערשעלי, מיר זאָל זיין וואָס פאַר אַ חכם דאָס איז, קלינער פונ'ם טאַטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

וואָס זאָגסט דו אויף מיין ברייינדלען? זי נט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאַן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוויזען אַ האַנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאָגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור ווערען פון אַ שלאַק. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ לויט מזל איידער אַ פונט גאָלד"... אונזער גאַנצע משפחה האָט נישט קיין גליק צו מאַנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינע־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פּלעשלעך טינט, איך האָלט שוין ביי׳ם דריטען. א קליינינ־קייט — בעשרייבען אזא שטאָדט, ווי יעהופּעץ! אָנהויבען האָב איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָלט סטאַנציע, און האָב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית׳טע. ווערסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית׳טע? ווייל ס׳איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז געווען א סאָלדאַט, און זי איז געווען ביי איהם דאָס אנדערע ווייב. גענומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאָל מעגען נאָכדעם, אינ׳ם זכות פון איהר מאַן, וואָה־נען דאָ אין יעהופּעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לע־בען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים. וואָרום זי איז געווען כך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז גע־ווען, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלוויז; אַלע מאַנסבילען, אי־דען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כפרה... און איצט דאַרף זי ארויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערגלוס־טען א מאָל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין.

און דערפון אויסהאַלטען אַ זוהן אַ גימנאַזיסט און אַ טאָכטער אַ גימנאַזיסטקע, וואָס טהון טהוען זיי גאַרנישט. העלפען איהר ניט פון דאַנען אהין, און מע קוקט אַרויס, אַז די מאַמע זאָל צוטראָגען דאָס גרייטע גלייך אין מויל. אין דער פריה דאָס גלעזעל קאַווע אין בעט אריין, און שפעטער, געקומען פון דער גימנאַזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דאָ פאַר וואָס, צי ס'איז ניטאָ פאַר וואָס — דער אָנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאָמער נישט אַזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אָט אַזעלכע קינדער זענען דאָס. אַנומעלטען האָט זיך דאָס מיידעל, די גימנאַזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטאָ קיין זייף, און איז אריינגעלאָפען האַלב נאַקעט, מיט'ן גאַנצען האַלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאָ זאַ סווינסטווע!“ האָבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָבען זי גע־נומען שטראָפען: סטייטש, אָט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאַזיעס? „לאַ־די, זאָג איך, וואָס די מאַמע דיינע האָרעוועט אַזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאָפסט...“ אַזוי רוף איך מיך אָן צו דער טאָכטער און וויל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אַז סע פאַלט ניט אָן אויף מיר דאָס בחור'על: „אַ וואָס קאַקאַיאַ דיע־לאָ!“... און האָט מיך גענומען באָרען, ווי אַ רעכטער עזות־פנים! האָט דאָס מיך שוין גוט פערדראָסען און איך האָב אַרומגעשריבען די דאָזיגע אלמנה געבאַך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פער־האָף, אַז ס'וועט זיך אָפּדרוקען, וועט דאָס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז גענוג גרויס! ס'איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַזעלכע אָרעמע אלמנות און נאָך אַזעלכע קינדער גימנאַזיסטען און גימנאַ־זיסטקעס, וואָס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאַר וואָס מע צאָהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אפנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־אַרויס אַלע אינאיינעם א גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און מע לייזט פאַר איהר געלד. נאָר אַזוי ווי א גאַזעט דאַרף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאַקציע, אַז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאַר א געשעפט?

ה נ " ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האָב געליעענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נענוג. געפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האָט איהם גאָט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואָסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאַנצען צימעס. ווען איך בין אויף דיין אָרט אין יעהופּעץ, וואָלט איך דאָס בחור'על אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאַקעטע פּלייצעס וואָלט איך אוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פּליישיגער באַנק, לאָז זי שיילען קאַרטאָפלים, ניט איך זאָל זיי זאָגען מוסר. א מוסר־זאָגער געווארען מיין מאַן, א בעל־דרש'ער, און מע צאָהלט איהם, זאָגט ער, דערפאַר געלד, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאַרהאַן אַלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפּ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאָל דארען דער קאָפּ פאַר אייגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אָן דיינע קינדער א טאַטע, צי ניין? זאָלסט הערען, ווי משה־הערשעלי לערענט שוין קמץ־אלף — מעג דיין יעהופּעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאַר איהם די כפרה. ס'זאָל מיר זיין גוט אויפ'ן האַרצען, וואָלט איך איהם אראָפּגענומען א פּאָטאַ־

גראפּיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט דיר אָװעקגעשיקט אהין, זאָלסט האָטש זעהן, ווען דו האָסט פּערביטען אויף אלמנות מיט רעדאַקציעס, מיט צרות און מיט שלעק. ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פאַרטיג און האָב מיך גענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים־מזל'ען, וואָס שטע־הען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, געראָטען. איין שלים־מזל גרעסער פונ'ם אַנ־דערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אַזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון זשוואַנעץ, איין איידעם איז ער גע־ווען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאַראַקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאַטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אַנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צו־גענומען דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז געהאַנדעלט האָט ער זאַמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, האָטש

ווארף זיך אַ לעבעדיגער אין ניעפּער אַריין, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, אַרוים אויף דער בערזע, צעגויפגעפּיהרט אַ וואַנד מיט אַ וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעטען, אַז ער זוכט אַ געשעפט מיט אַ שותף. ס'האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט אַ שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט'ן שותף אַ שטיקעל ערד ביי קריוואָראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּ־טרעט־געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאָרניט. איז געוואָרען גאָרניט. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט אַ אינזשינער אַ דייטש, דאָס הייסט, אַ איד וואָס רעדט דייטש, און האָט גערונגען מיט איהם אַ שאַכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אָוועקגעשטעלט צו דער אַרבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מבול. האָט מען אָוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אָהן איין עק. האָט ער אַ שפּיי געטהאָן אויפ'ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט אַ אידען, וואָס קויפט צעגויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די געלעכ־לעך עפּיס אַ מין זאַך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט אַ מאַשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אַליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אַזאַ ריח, אַז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. האָט ער געמוזט איינמאָל ביי־נאַכט אַרויס־שפּרינגען דורך אַ פענסטער און מאַכען אַ ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אָוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט גע־עפענט מיט איינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף אַ שותף, וואָס איז אַ גרויסער ליעבהאָבער פון שאַך, און אַזוי ווי ער אַליין איז אויך אַ ליעבהאָבער פון שאַך, ער קאָן אָוועקזיצען, זאָגט ער, אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, נים שלאָפען, אבי שפּיעלען אין שאַך, האָבען זיי ביידע אזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאַך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען נים. דערווייל האָט ער דערהערט, אז איינער איין אַפּ־טייקער אין א קליין שטעדטעל נים ווייט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אוים א גאַנצע קראָם מיט פערשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאַקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך גענומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט געלד. דאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען א קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, און טהוט א שאָס און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ א פוס דעם קאָנדוקטאָר — ער איז קוים אַרוים מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח" ? ער זאָגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פּגר'ען אוים אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך א ווערטעל־זאָגער אויך. אליין איז דאָס א קליינטשיקס און א ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאָפּעלישעל איז ביי איהם פעררוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח ארבייט — קאָנבינאַציעס, אָהן א שיעור קאָנ־בינאַציעס ! ער זאָגט, אז ער מוז „נעפרעמעננאַ" זיין א מיליאָנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאָהרט אוועק קיין אמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה נים. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אויך פאָהרען קיין אמעריקע. ער זאָגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ נים פערפאַלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אוועקוואַרפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאָס שרייבעריי, און פאָהרען זוכען גליקען ! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די

קינדערלעך, און שווער און שוויגער, און איטליכען בעזונדער נאָך פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע אַר־ בייט, וואָס איך האָב איהר אָוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז ווי דו ועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאָלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאַטע נעבאַך איז מסוכן קראַנק. ס'איז שוין געוועזען אַ קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפּו־נען, אַז ער האָט, אַז אָך און וועה, וואַסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אַז די מאַמע זאָל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אַז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט אַ שכן אַז מע איז אָפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך אַ רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופּעץ און בע־שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפּרה זאָלען זיי זיין פאַר מיין טאַטענ'ס יאַרמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

גערענק זשע, למען־השם, באַלד ארויספאָהרען און קלאַפּען אַ דעפּעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אַז דיין בריעף איז געווען פאַר מיר ווי אַ פּיסטויל אין הארצען. איך זאָל האָבען פליגלען, וואָלט איך, ווי איין אָדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתרילעווקע. האָב איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית׳טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אַז די האָר זענען ניט מיינע. אַ חוץ וואָס איך האָב איהר אָפּגעגעסען דעם קאָפּ, האָב איך ביי איהר נאָך אַלע מאָל איבערגעחאַפּט אויף פּאַפּיער און אויף טינט. איך האָב אַלץ געמיינט — אַט־אַט. אַזוי פיעל פּאַפּיער און טינט אויסגענוצט, אַזוי פיעל שענע זאַכען אויסגעטראַכט, אָפּגעשריבען זיך אַלע פינגער — און די רעדאַקציע זאָל עס מיר אַפילו ענטפער־רען! זי האָט אָנגענומען אַ פול מויל מיט וואַסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דאַרפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ׳ס טרחה איז ביי זיי, אַפּנים, בלאָטע. ס׳זאָל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאַפּט אַ דעפּעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם הארצוועהטיג, מיט דעם אַראָפּפּאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָב געבעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געוועזען האַקען האָלץ, וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך ווייס ניט, ווי אַזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנגען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אויבערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שווער אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער בריעף ליגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אַזאַ פרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אכסניא אַ איד אַ שדכן, און וועד־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און אַ פרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אָבער שענער פון מעק־
לעריי איז דאָס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער גיט אַ
שטיקעלע הצלחה.

הנ"ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס געמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיר ניט וואס צו שרייבען. איך האב געווייזען דיין בריעף דער מאמען, זאגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאגט זי, אזוי ליגט מען... זאלסט געוועזען, זאגט זי, מיך לאזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „געניידעס". וואלט איך איהם שוין לאנג, זאגט זי, אראפגעבראכט. איך וואלט זיך ניט געפוילט, זאגט זי, און וואלט אליין זיך דורכגעפאהרען נאך איהם. אויף דיין גליק, זאגט זי, דארף דער טאטע ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מירביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פיס". דאס געלד, וואס איך שיק דיר דא, איז מיין מאמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאט, אז מעהר זאל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האבען, און ווי־נאר דו ועסט ארויספאהרען פון יעהופעץ, אזוי זאל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאל ווערען די דאזיגע שטאדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־לערס, שרכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

מנחם־מענדעל — אַ שדכן.

געשריבען אין יאָהרען 1900־1909.

עס פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל—א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס פיערעלט נישט, עס געהט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע־צאָהלט אויף דער סטאַנציע און האָב מיך באַלד אָנגעהויבען פאַ־קעווען אין וועג אריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געזעסען אין וואַגאָן, גענומען א בילעט ביז חוואָסטעוו, און פון חוואָסטעוו האָב איך גערעכענט פאָהרען גלייך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אַנומעלטען האָב איך דיר געהאַט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָב געהאַלטען סטאַנציע, האָט זיך געפונען א איד א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאַנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דער־וויי'ל האָט ער בעדאַרפט אָפּפאָהרען אויף א פּאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָמשנע דעפעש“. ער זאָל ניט מערליוזען, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פּעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אַזוי ווי דו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאַר'ן אוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן'ס פּעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בעגעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לעך־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפאַרגאַלען“. זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פּעקלעך?“ זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פּאַפּיערען, שמות“. כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקעל אויף א טשיקאַוועסט און טהו א קוק אריין — א גאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאַט כתבים. צווישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

א ו ו ר י ץ — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה גיקאַנציטין....

ב א ל ט י — פּיטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... גיקאַנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אַסלאַבאָדעט... דאַווינט אַלע טאָג... וויל מעות...

ג ל ו כ י ו ו — יעפים באַלאַסני... אַפּטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

ד ו ב נ א — לאה בת הגביר רב מאיר קאָרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

ה י י ס י ן — ליפּע בראש... שוואָגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַבירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַליץ־גרוב...

וו י נ ע צ ע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאַרט בפּאַיטאַנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

ז י ט אָ מ ע ר — הנגיד שלמה זלמן טאַראַטייקי... ב׳ בתולות... קראַסאַוויצות פּרימע... הקטנה מעט גישטופּילט... פּיאַנע דרייץ פּראַנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפּלאָם לאו דוקא...

ח מ ע ל נ י ק — הנגידה בתי׳ פלעקיל... אלמנה וואָכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

ט א ל נ י — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ״ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

י א מ פּ ע ל י — משה ניסיל קימבאַק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין אַ שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צד שכנגדו ניט מתחייב צו גיבין ב׳ פּעמים... רה״ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כ ת ר י ל ע ו ו ק ע — רב נתן קורח... נביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאַרגעניווו ודאַרוועז... שטיליר וואָרים... מבקש אנאָרימי יתומהלי... קראַסאַ־וויצה שבקראַסאַוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נ ו ת ן ב צ י מ ב י ל ה ו ל ך ב ט ע נ צ י ל...

ל י פּ אָ ו ו י ץ — בן הנגיר לייבוש קאַפּאַטי... פּאַרברענטיר חסיד... נותן אקזאַמין על 8 קלאַסין... יושב באַרעס... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראַסאַוויץ...

מ ע ז ב י ש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האָט ב׳ בתולות עם ג׳ אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האָבין... וויל גם כן בתולה...

נ ע מ ע ר ע ו ו — סמיציק... בערנאַרט מאָסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאָמעסטאָיאַטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריווירּאַנץ... תקיף אצל נאַצאַלסטווי... מן היושר בתולה עם ה׳ אלפים אָדיר גרושה עם 10 אלפים...

ס מ י ל ע — פּעריליי דאַמה... גרושה עם 10 אלפים... דאַרף א משכיל קאָמעסניר...

ע נ א ט ע ו ו ק ע — הבעל הבית רב מענדרי לאָפּיטע... זקן אריביר שבעים... רק האַלטצעך קרעפּקי... מקבר גיווען ג׳ נשים... וויל בתולה...

פּ ר י ל ו ק — הגומענאַזיסט פּרייטיג... בן הגביר מיכל פּריי־טיג... טראָגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל כ׳ אלפים לא פּחות פּרוטה... כנגד חצי...

צ א ר י צ ע ן — רשימה מן גביר אלמן פּישיר... יושב באַסטרעכאַן... צוגעזאָגט ב׳ וויגרעזני בילעטין פּערווע זאַיאָם... חוץ רח״ש... צריך לכתוב עוד א׳ בריוועל... בקשתי לשלוח כ״ה רו״כ אויף הוצאות... לכה״פּ מאַרקעס...

ק ר י מ ע נ צ ו ק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאת קאָמיסים... חכם... חריף בשאָך... ש״ס בעל פּה... קעניר ובעל דברן... ווערטלזאָגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האָט שוין חתונה גיהאַט...

ר א ד י מ י ש ל — אייניקיל של רב נפתלי ראַדימישליר... שייך לסאַדיגערי... סאַבירני זאַוואָד... גילדיני פּאָן... חצי חסיד חצי דייץ... קורצי פּאה ולאַנגליכי קאַפּאָטי... קעניר בשפּראַך וקלאָר יורה דעה... יש לו פּעטיר מיליאָנציק וזאַצאָטני קוויטאַנצי... זוכט קראַסאַוויצה משפּחה יחוס ר׳ אלפים פּאָרטיפּיאַן אָרנטלעך פּראַנ־צויז פּאַריק טאַנצן לעכטבענצן באַרעשני בלא קאַוואַלירן...

ש פּ אָ ל י — הגביר המפורסם אליה מצערנאָביל... יושב ביהופּיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באַבישקע... בת יחידה... פּאַרלאַנגט טעלירל מן השמים... קעניר יותר מדאָקטער... באַוואָרנט מפּריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילן על כל הכלים... משפּחה בלא פּלעק... מעות אָהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראָצקע... דפקתי דעפּעש לראַדימישל...

תּאַמאַשפּאַג — ה׳ בתולות... ג׳ קראַסאַוויצות וב׳ פּאַס־קודניצות... און אַלימען אַדיר אַ דאָקטער עס גאַבינעט ומעביל אַדיר אַנאַדוויקאַט עס פּראַקטיקי ביהופּיץ... כתבתי כמה בריוולאַך...

זיץ איך מיר אַזוי אין וואַגאָן, מיט׳ן שדכן׳ס פּעקעל הייסט עס, און לייען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל דאָס דאָזיגע לשון־קודש׳דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראַכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פּרנסות דער אויבערשטער האָט בעשאַפען אויף דער וועלט פון זיינע אידען׳ס וועגען! אַט, אַשטייגער, דאָס שדכנות. וואָס קאָן זיין, דאַכט מיר, פיינער און לייטישער, בעסער און גרינגער דערפון? וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס צו טהון? מע בעדאַרף נאָר האָבען אַ קלעפּקע אין קאָפּ און קאָנען אויסמאַר־קירען מיט׳ן שכל, ווער צו וועמען סע פּאַסט. למשל: אוורימש האָט אַ מיידעל אַ קראַסאַוויצע מיט פיער טויזענד, וואָס וויל אַ געקאָנטשעטען, האָט באַלטע אַ ציוניסט אַ משכיל, וואָס האָט גע־קאָנטשעט בוכהאַלטעריע און וויל געלד — איז דאָך דאָס אָנגע־מאָסטען! אָדער לאָמיר נעמען טאַלנע: זיצט אַ איד איין אַלמן, וואָס זוכט איין אַלמנה מיט אַ געשעפט — פאַר וואָס זאָל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אַלמנה בתיה פּלעקעל, וואָס זוכט איין אַלמן אָהן געלד, אבי אַ למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דאַרף נאָר קאָנען מאַכען קאָנבינאַציעס. ווען איך זאָל געווען געבוירען ווערען אַ שדכן, וואָלט איך אוועקגעשטעלט דאָס געשעפט נאָר אַנדערש. איך וואָלט זיך אויפגעשריבען מיט אַלע שדכנים פון דער גאַנצער וועלט, צענויפגענומען אַלע זייערע רשימות און וואָלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפּאָרען, פריהער אויף פּאַפּיער, געוויינט־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאָדט וואָלט איך מיר געהאַט אַ שותף. וויפיעל שטעדט, אַזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס׳וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואָלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאָר אין יעהופעץ, אָדער אין אדעס. האַלטען מענ־שען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאַפּען דעפּעשען — און איך אַליין טהו גאָר ניט. נאָר איך זיץ מיר און פּאָר און מאַך קאָנבינאַציעס!

אָט אַזעלכע מחשבות, פאַנטאַזיעס, קאָנבינאַציעס פליהען ביי מיר אין קאָפּ. טראָגט־אָן דער גוטער יאָהר צו מיר אין וואַגאָן אריין א נפש, א בעוואַכסענעם מיט האָר פון אויבען ביז אראָפּ, שלעפּט מיט זיך א זאַק און סאַפּעט ווי א גאַנז און רופט זיך אָן צו מיר מיט א מאָדנע בנעימות׳דיג לשון, גאָר ניט ווי געוויינטליך: „יונגערמאַן, זאָגט ער, אפשר וואָלט געווען א סברא, איהר זאָלט זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, א רוק טהון זיך בשעת הרחק א ביסעלע אראָפּ, בכדי, זאָגט ער, אז אַזא איד, ווי איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט אייך בהרחבה אין שכנות?“ — „פאַר וואָס ניט? אָך, מיט׳ן גרעסטען כבוד!“ — אַזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך איהם איין אָרט און טהו איהם א פרעג גלאַט אַזוי, פון יוצא וועגען: „פון וואַנעט איז א איד?“ — „מאַין באַתי, הייסט עס? פון קאָרעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאָמען איז אָשר, און רופען רופט מען מיך רב אָשר שדכן. איך בין שוין פאַוואָלינקע, זאָגט ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט׳ן אויבערשטענס הילף, כמעט פערציג יאָהר א שדכן“. — „אַזוי? — זאָג איך. — זענט איהר, הייסט עס, אויך א שדכן?“ — „על כן, דאַרפען מיר, זאָגט ער, לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט דאָס — אָחינו אתה, קומט דאָך אייך, זאָגט ער, על־פי־דין שלום־עליכם!“ — אַזוי מאַכט צו מיר דער דאָזיגער שדכן און רוקט מיר אריין א מגושמ׳דיגע ווייכע האָריגע האַנד און טהוט מיך א פרעג, אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדעל“... „א קענטליכער נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערגיץ האָב איך געהערט, נאָר איך ווייס ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער, אוים, רב מנחם־מענדעל, וואָס איך וועל אייך זאָגען. וויבאַלד,

זאָגט ער, אַז דער צער פון טראָגנען איז יאָ אַזוי גרויס, דאָס הייסט, אַז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אַזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אַז מיר, צוויי שדכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען אַ סברא, אַז מיר זאָלען טאַקי אָט־אָ־דאָ־אָ, פאַהרענדיג מיט אייך אין איין וואַ־גאָן, עפּיס מתקן זיין?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, אַ בעלן אויף גוטען וויין אין אַ שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערד ביי אייך אָנגערופען גוטער וויין אין אַ שלעכטער כלי?"... „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פּסוק ווערען רעכט אַרום און אַרום. נאָר וואָס דען? איהר דאַרפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יאַרמעלינעץ אַ שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאַקי פון די אַנטיקען, רב איציקעל טאַשראַץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואָרום אַ חוץ וואָס ער איז אַליין, זאָגט ער, אַ גרויסער מיוחס, איז זי נאָך אַ גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאַר זיין יחוס משלם מיט מעות מזומנים. וויפיעל ער גיט, וויל ער, אַז דער צד שכנגדו זאָל געבען צוויי מאָל אַזוי פיעל"... „שאָט, זאָג איך, מיר דאַכט, אַז ס'איז פאַרהאַן פונקט דער אַרטיקעל, וואָס איהר דאַרפט". און איך טהו מיך אַ נעם צו מיין פּעקעל, שלעפּ אַרויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפּעלי און טהו איהם אַ וועיז: „אָט איז ער, זאָג איך, אָט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה ניסעל קימבאַק, נגיד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל אַ שידוך כלות הנפש — דאָס הייסט, ער געהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב׳ פעמים — צוויי מאָל אַזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט!"...

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעל קימבאַק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אַשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאַכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען נעמאַכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל. אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות. וואָלט אפשר ניט גע־שאַדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערוויילע מאַכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואַסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך הייס וואַסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאַנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראַדאָווער, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאַר מיין יאַרמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאַמפּעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָס חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אָמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעדע, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואָס מע רופט איהם רב אָשר און וואָס האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פּאָר־פּאָלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגע'גט און נאָך א מאָל חתונה געהאַט און וויעדער גע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאַפּ איך באַלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי להוט נאָך אַ שידוך, און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אַז דאָרט ליגט אַ וואָרעם. אַ ווערעמדיגער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ אַ פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאַקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יארמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאַשראַץ, און איהר קיין יאַמפּעלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאַק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען אַרבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אַז אָט דער ווערעמדיגער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר. און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאָרעווען, אַז מיין טאַשראַץ זאָל טאַקי געבען כנגד די גאַנצע העלפט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום אַ קשיא, זאָגט ער, אויף אַ אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט אַ שפּאַס, אויף קאַטאַוועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאַקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואַסטעוו. געקומען קיין חוואַס-טעוו, האָבען מיר קודם געטרונקען טיי, פּיינטשיק פערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַניץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת געווען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר אַ שדכן בין איך? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אַז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען אַ טייסטער מיט געלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד-גזלן, וואָס איך זאָל פערלאַנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז געבליבען, אַז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אַריין, ער קיין יארמעלינעץ, איך קיין יאַמפּעלי.

אפנעשמועסט האבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן ארט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואס איז די מעשה, וואס אט דער משה־ניסעל קימבאק יאגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראכטען די שטוב, און דאס קרן וועט מיר געפעלען, זאל איך איהם קלאפען א דעפעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאפען א דעפעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אנקוקען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאגט ער מיר, דארפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, נים זשאלעווען קיין הוצאות, קלאפען דעפעשען, ווארום ביי א שידוך, זאגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... א מחותן, זאגט ער, אז ער דערזעהט א דעפעש, חאפט איהם אוועק דער רוח"... ס'איז געקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאזט זיך אוים, אז מיין לאנד־שרכן רב אשר'ען פעהלט־אוים אויף הוצאות. „ער האט זיך, זאגט ער, אויסגעבראכט ביז דער לעצטער פרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראמעס. איהר זאלט עס פער־דיענען, זאגט ער, אלע חודש, וואס מיך קאסט־אפ א וואך דעפע־שען מיט טעלעגראמעס". דו פערשטעהסט? אט אזא פרנסה איז דאס שרכנות! בקיצור, דער פאיעזד דערוויל שטעהט נים, איך האב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, ווארום איבער הוצאות צענעהט זיך קיין געשעפט נים. מיר האבען זיך געביטען מיט די אדרייסים, גאנץ פיין זיך אפגעזעגענט און צעפאהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאמפעלי.

נעקומען קיין יאמפעלי, האב איך, ראשית חכמה, אנגעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אט דער משה־ניסעל קימבאק?" זאגט מען מיר: „חוץ זיין שאדען אויף אלע אידען נעזאגט געווארען"...— „האט ער עפים א סך קינדער?" זאגט מען מיר: „א סך קינדער האט איין ארעמאן, און א נגיד האט מעהר נישט ווי איין קינד"...— „וואס פאר א קינד?" זאגט מען מיר: „א טאכטער". — „עפים

א היבשע מאָכטער?" זאָגט מען מיר: „מע קאָן פון איהר מאַכען צוויי"... — „גיט ער עפּים א סך נדן?" זאָגט מען מיר: „וויפיעל ער גיט, איז ער נישט קראַנק געבען צוויי מאָל אזוי פיעל"... הויב איך אָן טאַפּען: „פאַר וואָס?" טאַפּ אהין, טאַפּ אהער — סע טאַפּט זיך נים. טהו איך אָן די שבת'דיגע קאַפּאָטע און לאָז מיך געהן גלייך צו דעם דאָזיגען מחותן.

מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען א שטוב, איז נים שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאָגט, ווער איך בין און וואָס איך בין געקומען, האָט מען מיך אויפגע־נומען כיד המלך, מכבד געוועזן מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאַכטס, און גוטען וויישניק א פלעשעל אָוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסעל הייסט עס, איז מיר געפעלען עד אין לשער: א צונעלאָזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאָן זאָגען — א מענש אָהן א גאל. אויך די מחותנת'־טע, ביילה־לאה הייסט עס, איז מיר געפעלען געוואָרען פונ'ם ער־שטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית. ביידע האָבען זיך גענומען אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האָט ער עפּים א וואָהלען זוהן, און וואָס קען ער? וואָס זאָל איך זיי זאָגען, אז איך וויים אליין אויך נים? נאָר א איד א למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אָן צו זיי: „לאָמיר נאָר פאַרטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאָג איך, וויל איך וויסען אקוראַט, וויפיעל גיט איהר? והשנית, וואָלט איך וועלען אָנקוקען דאָס קרן". דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אָן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערניץ סאָניטשקע? רוף זי נאָר אריין". — „סאָניטשקע טהוט זיך נאָך אָן", — מאַכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מים'ן מחותן, מיט משה־ניסלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, גענומען צו קאַפּלעך וויישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאַכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאַ־
מיך אַזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ׳ן הימעל אַ יריד. „שוין
לאַנג אַז איהר זענט אַ שדכן?“ — מאַכט ער צו מיר און גיסט
מיר אָן נאָך אַ גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך
איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז אַ איד אַ שדכן און מיין טאַטע,
זאָג איך, איז אויך געוועזן אַ שדכן, אַלע מיינע ברידער זענען
שדכנים, כמעט די גאַנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט
פון שדכנים“... אָט אַזוי האַק איך איהם איין ליגען נאָכ׳ן אַנ־
דערען און פערקרים מיך אַפילו נישט, נאָר איך פיהל, אַז עס
פלאַמט מיר דאָס פנים. איך וויים אַליין ניט, פון וואַנען עס
האָבען זיך צו מיר גענומען אַזוי פיעל שקרים! אַ ברירה האָב
איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע ריינע: „אַז מע קריכט אַריין
אין אַ בלאָטע, קריכט מען וויימער“... נע׳פּועל׳ט האָב איך ביי
זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אַז דער אויבערשטער
וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאָזיגע
געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, גאָר אָהן
אַ שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם
לייבע לעבעלסקי׳ן הייסט עס. וואָס האָט פערגעסען אויף דער
אַכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? איי,
על־פי יושר קאָן מען אפשר צו׳פּסק׳ענען, אַז מיין חלק רח“ש
געהער אינגאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי׳ן הייסט עס? איז דער
תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, איינגענטליך, דער
גאַנצער גורם. און מיין אַרבייט איז שוין גאָרניט ווערטה? און
האַקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט
מחויב. און ווער ווייסט, אפשר האָט גאָט אַזוי געפיהרט, אַז ער
זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען
דריי אידען פערדיענען געלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט
אַריין די מחותנת׳טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר —
כּאַניטשקע, די כלה הייסט עס. אַ שענע, אַ הויכע, אַ געזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און ברייט, קיין עין־הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאַניטשקע, נאָר טאָקי אַ גאַנצער סאַניטשניק!"... אַנגעטהאָן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מאָדנע, אין אַ לאַנגען קאַפּאָט, אַ בונדע אזעלכע, זעהט אוים מעהר ווי אַ ווייבעל, נישט מחמת אַלטקייט, נאָר מחמת ברייטקייט, סכנת נפשות! מע וואָלט בעדאַרפט מיט איהר עפּיס אַ שמועס טהון, זעהן, וואָס ס'איז פאַר אַ חיה, — לאָזט ער נישט, דער פאָטער הייסט עס. ער האַלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואָס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאַמפּעלי. וואָס פאַר אַ שטאָדט דאָס איז, אַ שטאָדט פון בערג־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען אַריין, איינער דעם אַנדערען וואָלט דערטרונקען אין אַ לעפּעל וואַסער! וכדומה אזעלכע פּוסטע רעד. אַ דאַנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט אַ זאָג צום מאַן: „משה־ניסעל, אפשר וואָלט געוועזן געגוג רעדען? לאָז זיי בעסער סאַניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פּערטיפּיאַן". „ביי מיר האָסט דו געפּועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט אַ וואונק צו דער טאָכטער. געהט־צו די טאָכטער צום פּערטיפּיאַן, זעצט זיך אוועק, עפענט־אויף אַ גרויס בוך און קלאַפּט מיט די פינגער אויף וואָס די ווערט שטעהט. רופט זיך אָן צו איהר די מאַמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאַניטשקע, וואָס טויג דיר טיורען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאַל קאָזאַק זאַ דונאַיעם". „הייסע באַבקע־לעך", אָדער נאָר „המבדיל"... „פּאָזשאַלעסטע, מעשאַיע ניט", — ענטפערט איהר סאַניטשקע און מאַכט מיט די פינגער איבער'ן פּערטיפּיאַן אזוי גיך, אַז דאָס אויג איז גאָרניט אימשטאַנד צו חאַפּען. און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאָזט נישט אַראָפּ פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארויס פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאַניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז אַ צייט, טראַכט איך מיר, מאַכען מיט איהר אַ שמועס; לאָמיר חאָטש הערען, צי זי קאָן רעדען". נאָר פון וואָס הויבט מען אָן? לאָז מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון אָרט און געה־צו און שטעל זיך אַוועק הינטער איהרע פּלייצעס און רוף מיך אָן צו איהר: „האָט קיין פּאַראיבעל ניט, סאָניטשקע, וואָס איך שלאָג אייך איבער אינמיטען דער שפּיעל. איך האָב אייך געוואָלט עפּיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אויס צו מיר מיט'ן פּנים און קוקט אויף מיר בייז און מאַכט צו מיר אויף רוסיש: „נאַפּרימער?"... „נאַפּרימער, זאָג איך, איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, וואָס איז אייער בעגעהר? דאָס הייסט, וואָס פאַר אַ מין חתן, אשטייגער, וואָלט איהר געוואָלט, מע זאָל אייך געבען?" „ווידיטיע, — מאַכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאָזט אַראָפּ די אויגען, — סאָבסטווענאָ וואָלט איך געוואָלט אַ געקאָנ־טשעטען, נאָר איך ווייס, אַז סע איז פּאָנאַפּראַסנאָ, וואָלט איך וועלען, פּאָ קראַינעי מערע, ער זאָל זיין איין אָבראַזאָוועטער, וואָ־רום חאָטש אונזער יאַמפּעלי סטשיטאַיעט זיך אַ פּאַנאַטימשעסקי שטאָדט, פון דעסטוועגען האָבען מיר ניעסמאָטריאַ אָלע פּאָלוטשעט רוסישע אָבראַזאָוואַניע, און כאָטיאַ מיר פּאָסיעשטשאַיען ניט קיין אוטשעבנע זאַוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט גע־פינען ביי אונז איין באַרישניע, וואָס זאָל ניט זיין זנאַקאָמע מיט עמיל זאָליאַ, מיט פּושקינ'ען און אפילו דאָזשע מיט נאַרקי'ן"... אַזוי מאַכט צו מיר די דאָזיגע יפהפיה, סאָניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האַלב אויף אידיש, האַלב אויף רוסיש, דאָס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אויף אידיש. און אין דעם קומט־אָן די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, רופט אַוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אַלסדינג דאַרף זיין מיט אַ מאָס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אַוועק מיט איהם ווידער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל גיט ער נדן, וואוהין זאָל מען זיך צענויפפאָהרען מאַכען איין אָנקוקעניש, אויף ווען זאָל מען אָפּשטעלען די חתונה, וכדומה אַזעל־

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און וויל געהן אויף דער סטאַנציע קלאַפּען אַ טעלעגראַם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל הייסט עס, פאַר אַ האַנד און מאַכט צו מיר: „איהר וועט נישט געהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אַוודאי זיין הונגעריג". און מע געהט זיך וואַשען און מע זעצט זיך אַוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די גאַנצע צייט — דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו: יאַמפּעלי, יאַמפּעלי און יאַמפּעלי... „איהר ווייסט נים, זאָגט ער, וואָס פאַר אַ שטאָדט דאָס איז! אַ שטאָדט פון לעדיגגעהערס און בערעדערס. איהר זאָלט מיך פאָלגען, זאָגט ער, וואָלט איהר זיך געהאַלטען פון דערווייטען, נישט גערעדט מיט קיינעם אַ וואָרט. איהר זאָלט זיי, זאָגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואַנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דאָ, און מיין נאָמען זאָלט איהר זיי אַפילו גאָרניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך גאָרניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? א י ה ר ק ע נ ט מ י ך נ אָ ר נ י ט!" — אַזוי זאָגט ער מיר אָן אפשר אַ מאָל צעהן, און איך געה אַוועק, קלאַפּ אַ דעפּעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אַזוי ווי מיר האָבען אָפּגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם גאַנץ דייטליך, בזה הלשון: „ט אָ ו ו אַ ר אַ ס מ אָ ט ר ע ל. פּ ע ר ו ו י ס אָ ר ט. ש ע ס ט ט י־ ס י אַ ט ש י. ט ע ל ע ג ר אַ מ י ר ו י ט ע ס ק אָ ל ק אָ נ אַ־ פּ ר אָ ט י ו ו. ג ד י ע ס י ע כ אַ י ע מ ס י אַ". קומט מיר אָן פון מיין שותף אויף מאָרגען אַ תשובה, מאָדנע פערשטעלט: „א ו פּ י ר אַ ל ס י אַ ד ע ס י אַ ט. נ אַ פּ ר אָ ט י ו ו פּ אָ־ ל אָ ו י נ ע ש ע ס ט. ר אַ ב אָ ט אַ י ט י ע נ אַ ב אַ ו ו ק ע. ס אָ נ ג ל אַ ס ע ן ז ש מ ע ר י נ ק ע. ט אָ ו ו אַ ר פּ ר י מ ע. ט ע ל ע ג ר אַ מ י ר ו י ט ע". לויף איך אַוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפּעש און בעט איהם, ער זאָל מיר פערטייטשען דעם פּסוק, וואָרום איך פערשטעהע

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פֿערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאָוונע ויאַסנע. ער וויל, פערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אָקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער גיט, לעג איך אָקעגען צוויי מאָל אַזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מעדליוועןָ, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערחאַפּען איין אַנדערער“. פאָלג איך איהם און קלאַפּ אוועק מיין שותף אַזאַ דעפּעש: „קאראָטקי סלאָווא. סקאָלקאָ דאיאָט קלאדו נאפּראָ־טיוו דוווא ראזא באָלעיע. נע מעדליוואט. פּאָדחוואטיטסיא דרוגאָי“. — בעקום איך פון מיין אשר'ען אַ תשובה, וויעדער פערשטעלט: „סאָגלאסען דווא ראזא מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיאַ־טשאַ נאזאד. טאָוואר נאחאָדקא“. לויף איך וויעדער אוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויעדער אַ מאָל: „ס'איז יאָוונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פּונקט העלפט, נאָר מיט אַ תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אַזוי: ווען איך, למשל, וועל געבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אָפּ־ציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך געב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. אַ איד אַ חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, אַ סוחר און פערשטעה אַ געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אַזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד ווייניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אַזוי: וועט ער געבען דריי, געב איך אָקעגען זיעבען; וועט ער געבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאָגט ער, צעקייעט? נעהט ושע, זאָגט ער, טאַקי באַלד און שרייבט איהם אוועק אַ סטראַטשנע. ער זאָל ניט פערציהען אין דער לאַנגער באַנק. און לאָז ער אייך, זאָגט ער, ענטפערען אויך מיט אַ סטראָטשנע, אַז מע פאָהרט זיך צענויף — און איין עק לאָז עס האָבען!"

לויף איך אוועק און קלאַפּ מיין אָשר'ען אַ סטראָטשנע דעפּעש: „דאָסט טרי קלאַדיאָט סעם. דאַסט טשיטע־רע קלאַדיאָט דעוויאַט. דאַסט פּיאַט קלאַ־דיאָט אַדינאַצאַט. נע טיאַנוט דלינע סקאַ־טייקע. סטראָטשיטע וועיעכאַיעם". — קומט מיר אָן צוריק אַ סטראָטשנע דעפּעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאַיעם. וועיעכאַיטע".

ווען קומט־אָן אַזאַ וואַזשנע דעפּעש? — מסתמא ביי־נאַכט. און דו דאַרפסט שוין אַליין פערשטעהן, אַז שלאָפען האָב איך די נאַכט נישט געקאָנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפיעל, אשטייגער, וועט זיך אַקאָרשט אָנקומען אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאָס גאַנצע צעטעל מיט שידוכים. וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט פערלאָרען? ביי גאָט איז דען נים מעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ירצה־השם, אַז איך פיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אָשר'ען אַ שטענדיגע שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאַר זעהר אַ בראַווען מענשען, און טאַקי אַ מוצלח אויך. און פער־שטעהט זיך, אַז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־קריוודעט. וואָס האָב איך צו איהם? נעבאַך אויך אַ איד איין אָרעמאַן און אַ מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אָפּגעדאַווענט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען קאַווע מיט פּוטער־געבעקס, און סע איז נעבליבען, אַז טאַקי דעם אייגענעם טאָג פּאָה־

רען מיר ארויס זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואס פאהרען מיר עפּיס אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פּאיעזד פריהער, און זיי — מיט א פּאיעזד שפּעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דארטען צוגרייטען עפּיס א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאט האט געבאטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פאר אלעמען. פער־פאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמע־רינקע, מיט׳ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ“, זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית׳טע, זעהר א וואהלע אידינע, א מכניס־אורח׳טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואס איז ביי אייך דא וואס צו עסען?“ — זאגט זי: „וואס ווילט איהר?“ — זאג איך: „פיש איז ביי אייך דא?“ — זאגט זי: „מע קאן קויפען“. — זאג איך: „נו, און א יויך?“ — זאגט זי: „מע קאן צושמעלען א יויך אויך“. — זאג איך: „מיט וואס? מיט לאקשען, צי מיט רייז?“ — זאגט זי: „אפילו מיט מאנדלען“. — זאג איך: „נו, און אשטיי־גער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?“ — זאגט זי: „פאר געלד קריגט מען קאטשקעס אויך“. — זאג איך: „נו, און טרינ־קען?“ — זאגט זי: „וואס טרינקט איהר?“ — זאג איך: „ביער איז דא?“ — זאגט זי: „פאר וואס זאל ניט זיין?“ — זאג איך: „נו, און ווייןֿ?“ — זאגט זי: „אבי געלד“. — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פארשוין“. — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך גענומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל איינער?“ — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואס געהט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט“. און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין איינגענער טאטע: „דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ׳ם „אדעסקי גאסטי־נעץ“! געפינט זך דא עפּיס, זאגט ער, וואס צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אט נאַר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט א וועט־משערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פארשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פוןביידע צדדים וועלען אמאָל זיך אויסקראַצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייל צו פאסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז געבען אביסעל בראָנפען מיט עפּים פליישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס הארץ מסוכן נפש!" — אזוי זאָגט צו מיר רב אשר און מאַכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אוועק ביידע צו דער סעודה גאַנץ ברייטליך, און רב אשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם געראָטען, ער האָט געשפּאָלטען דעם ים, קוים גע'פועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואָס איך האָב צו טהון. איך הייס רב אשר! איהר דאַרפט וויסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לעגען כנגדו גאָר־נישט מיט גאָרנישט, וואָרום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט א ווייב נאָך א גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, א שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, גענוג געהאָרעוועט, געהאַקט האָלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, גע'פועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, געזאָגט ג' אלפים?" — זאָגט ער מיר ווידער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך הייס רב אשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפפאָהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אַלסדינג זיין אַגיל ואשמח. איבער אַזעלכע טויזענד קראַפען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאַרהאַן, וואָס סע קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערערט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אַז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאַקי נאָך גאָר אַ יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פאַר דריי גראָשען, שוין גע'פּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר ווידער אַ מאָל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך הייס רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך הייסען אַכטצעהן מאָל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אַלץ נים. וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבע־טשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיין משה־ניסל'ען אַ פּריזיוו? אַ נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך אַ פּריזיוו?"... טאַכט צו מיר אָשר: „וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך גענומען צו משה־ניסל'ען אַ בחור, אַז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענעם אַ טאָכטער אַ בת יחידה, איין און איינציגע הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אַז ביי אייך איז אויך אַ בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען אַ חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, אַ חתן! איך האָב אָבער נאָר אַנדערש נים געדעבענט, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז גערדרונגען, זאָגט ער, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר נים מזכיר געוועזן, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געוועזן, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... ווערד ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זולל־וסובא'ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאס איהם, געהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש. געה איך און פאהר איהם אריין אין בארד — א שקאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפארען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערהאפט זאל ער ווערען, באלד אנטרונען געווארען, און מיך האט ער אי־בערגעלאזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דארט אפגעטהאן — ווייס איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... היינט געה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שווארצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אוים? צוויי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זוגתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, חאטש ווארף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ'ם דאזיגען שידוך, מאך איך דאס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־

דערלעך זאָלען לעבען, וואָס איך בענג נאָך זיי שטאַרק, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. גאָט שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה. פאַהרענדיג פון זשמערינקע, האָב איך געמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאַלען. נעהאַי־בי וואָלט איך געהאַט געטוג אויף הוצאות, וואָלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפּט זיך אַהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָב איך מיך אָבער אויסגערעכענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאָטש נעם, אַל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די רעלצען! איז דאָך אָבער פאַרהאַן א גאָט אויף דער וועלט. בעקען איך מיך אין וואַגאָן מיט עפּיס איינעם א שלאַק, איין אַגענט א אינספּעקטאָר, וואָס שטראַפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אָן צורעדען און זאָגט מיר צו הרים וגבעות, אַבי איך זאָל ווערען איין אַגענט. וואָס איז דאָס אַזעלכעס איין אַגענט און ווי אַזוי שטראַפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האָב שוין איצטיגס מאָל אַזוי אויך איבערגעהאַפּט די מאָס, לאָז איך עס איבער אויף איין אַנדערש מאָל.

ה נ" ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

מנחם־מענדעל — אַיין אַגענט.

געשריבען אין יאָהרען 1900־1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אגענט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ׳ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האב געמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האב מיך נאר־וואס ארויס־געהאפט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־גדיא אריין, און נאט ווייסט, מיט וואס איך וואלט אפגעשניטען. פון רעסטאנסקי ראמע איז נאר ניטא וואס צו רעדען, און אפשר נאך קאטארזשנע סיביר. חאטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאגט די מאמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האט מיר געהאלפען, איך האב מיך בעצייטענס ארויסגעהאפט ווי פון א שרפה, האב איך מיך אוועק־

געזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריעף אלסדינג באריכות, פונ'ם אנהויב ביז'ן סוף.

פון מיין פריהערינגען בריעף געדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואס פאר א פּאלאזשעניע איך בין געווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט הייגט געדאכט. איך האב דעמאלט געדעכענט, ס'איז איין עק. אויס מנחם־מענדעל. בעדארף איך מיך בעגעגענען מיט אייגעם א פארשוין, איין אגענט א אינספעקטאר פון „אקוויטעבל", וואס שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט'ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ'ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואס, אדרבה, וואס מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. ווערסט דו דאך פרעגען: וואס איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל" האט גענומען און האט מיך אפּגעשטראפירט פונ'ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז'ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל'ס" גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואס האבען אויך ווייב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואס זשע אהרט דאס מיך? דער חסרון איז, וואס ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, געהן אנגעטהאן פיין, אבער טאקי וואס פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפירענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבעררעדען

און פערערעדען, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ'ם טוידט — און מעהר דארף מען נים. הקיצור, מיין פארשוין דער אגענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אגענט, איין אויסגעצייכענטער אינ־קוויזיטאר.

איצט, זוגתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פער־שטהען דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספעקטאר און איין אגענט א אינקוויזיטאר. איין אגענט א אינקוויזיטאר הייסט גלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט, און איין אגענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרוזשנאי" אגענט־אינ־ספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקוויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרוזשנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם גענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. פערשטעהסט זיך, אז צו ווערען א גענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקוויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרוזשנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז גאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א גענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ'ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, גענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר נים ווענינער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא איינצור־שטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, ווערט עס געהן; אלא נים — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך נים אריין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע גים מיר איין אדערויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נאָר נישקשה פון אַ קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט אי־בערערעדן און בין געוואָרען למזל איין אַגענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראַל, וואָרום ביז דער גענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אדעס צו זייער גענעראַל אין „אַקוויטעבל“. וואָס האָט צו שאַפען אויף עט־ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אַכטצעהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פונ'ם דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אַזאַ גרויסער, ווי דער טאַרעראַם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שאַרפע אויגען, און אַ פנים'על אַ ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: י ע ו ו ־ ז ע ר ע ל. דעם גענעראַל'ס קאָנטאָר פערנעמט אַ גאַנצע שטוב, חדרים, חדרים און חדרים. אַ סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פּאַפּיערען, און אַגענטען דרעהען זיך אַרום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפּעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. אַ טוידטער בין איך געוועזן, אַז מע האָט מיך אַריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעוו־זערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך געגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אדעס, גע־האַנדעלט מיט „לאָנדאָן“, און פון דאָרטען קיין יעהופעץ, זיך גע־דרעהט אַרום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה“ז“ און „פּוטיוויל“ און „לילעפּוטען“ און אַנדערע „פּאַפּיערלעך“ אין די מיליאָנען אַריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאַוואָדלעך, און ווי אַזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אפילו אַ שרייבער אויך, גערדרעהט, געברענט, געפּלאַקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט, און דער סוף איז געוועזן, זאָג איך איהם, נישט גוט — שלום־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער גענעראַל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט אַרויף אויף מיר די האַנד און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, גאָספּאָדין מנחם־מענדעל? איהר געפעלט מיר; אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאָנט איהר. איך זאָג אייך נביאות, אַז מיט דער צייט וועט איהר זיין אַ גרויסער אַגענט, מאָקי נאָר אַ גרויסער! דערווייל בעקומט איהר איין אוואַנץ, פאָהרט אַרוים אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אייך אויסגעבונדען, און זייט מצליח“...

און כך הוה. איך האָב נאָר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבּ־לעך, אַזוי האָב איך מיך באַלד אויסגעקליידט בגדי־מלכות. זאָלסט מיך זעהן, וואָלסט דו מיך ניט דערקענט. און אַ פּאָרטעפעל האָב איך מיר געקויפט אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפּאַקט אהין ביכ־לעך מיט פּאַפּירען אַ גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך גע־לאָזט אויף גאָט'ס וועלט. קודם קיין בעסאַראַביע, אַ ווינקעל פון פּרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען מאַכען געשעפטלעך, שטראָ־פּירען און שטראָפּירען. דאַרף זיך מאַכען אַזוי, אַז איך האָב יאָהר־צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאַיעזד לפּאַיעזד אין אַ קליין שטעדט־מעל, עפּיס אַ העק צו אַלדי. שוואַרצע יאָהר. איך האָב נאָר ניט געוואוסט, אַז דאָס שטעדטעל האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פּנים'ער, מוסרים און יאַבעדניקעס. פער־ברענט וואָלט עס געמעגט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַז סע איז בעשערט איין אומגליק — דאַרף איך אקוראַט אָט דאָ, אין דעם שטעדטעל, האָבען יאָהרצייט, און פּאַל אַריין אין אַ בלאָטע, זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאָס האַרץ האָט

מיר אָבער טאַקי געזאָגט, אַז איך וועל דאָ גוט ניט אָפּשניידען. נאָר אַז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּיס אַ תירוץ? בין איך אַוועק גלייך אין בית־מדרש אַריין און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגע־דאַוועט מעריב, גענהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצייט?“ — זאָג איך: „יאָהרצייט“. — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז אַ איד?“ — זאָג איך: „פון דער גאָרער וועלט“. — „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדעל“. — „קומט דאָך אייך שלום!“ — און ער שטעקט מיר אָפּ אַ שלום־עליכם, און נאָך איהם דער גאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד אַרום מיר אַ רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואַנען איך בין און וואָס איז מיין טהועכץ? זאָג איך זיי: „איך בין איין אַגענט“. — פרעגען זיי: „פון וואָס איין אַגענט? פון מאַשינעס?“ — זאָג איך: „דווקא ניט. איך בין איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר פון „אקוויטעבל“. — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?“ — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט“. און איך געב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אַזוי מע שטראַפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי אַרום מיר מיט אָפענע מיילער, גלייך ווי מע וואָלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל אַ יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער אַ הויכער, אַ דאַרער, איין אויסגעבויגענער, מיט אַ נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און אַ גלאַנצענדיגער; אַ טבע האָט ער, אַז ער רעדט, צופּט ער די האָר פונ'ם בערדעל איינ־ציגוויז. דער אַנדערער — אַ נידעריגער אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ ציגיינער, מיט איין אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט ביי איהם קיין פּצון זייט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אַז ער שמייכעלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אָפּנים, יאָ פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען אַ זאָג געטהאָן איינס צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג“... איך האָב באַלד פערשטאַנען אַז די צוויי פאַר־

שווינגען, אַז זיי זענען ניט גלייך צו אַנדערע; זיי פֿערשטעהען איין עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּיס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר אַרויס פֿון בית־מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פֿון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפֿט איהר אַזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט אַ ווײַלע, מיר ווילען אייך עפּיס פֿרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפֿטען?"... — זאָג איך: „פֿאַר וואָס ניט?" — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפֿט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגעל עסען".— זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט אַ פֿריץ". — „לעבען זאָלען די גויים"... — העלפֿט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אַזוי געהען מיר און רעדען, און אַז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער איינגענס אַ פֿריץ אַ מאָל־ראַוואַן, אַ רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פֿערדיענען ביי איהם אָפֿט אַ קערבעל. מיינען זיי, אַז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פֿער־שטראָפּירען... זאָג איך: „אָך, פֿאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אָץ להעשיר"... און עס איז געבליבען, אַז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפֿען זיי מיר ברענגען תשובה פֿון זייער פֿריץ דעם מאָל־ראַוואַן. נאָר וואָס דען? איין זאַך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא. אַז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אַז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח אַ געשעפֿט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך גע־פֿעדערט אין בית־מדרש אַריין דאַווענען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־געדאַווענט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעוואַרט דעם אַנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פֿאַרשוינען. פֿאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט געפרעגט. ווי אזוי רופט מען זיי בײ׳ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָס הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָס הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אָפּגעדאַוועגט פאר זיך אויף איין פוס, חאַפּען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאַך איך צו זיי. מאַכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער גאַס, איהר קענט נישט אונזער שטאָדט, ברענען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאַקי אין איינוועגס עפּיס צובייסען"... אזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז און טהוט א וואונק צו דעם וואָס מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושכ׳־דיגע געסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז נאָט האָט געהאָלפען, מיר זענען בשלום געקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פעררויכערט שטיבעל מיט א סך פליעגען אויף די ווענד און אויף דער סטעלי, מיט א גע־מאָהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פּאַפּיערענע אָפּגעבליאַקעוועטע קווייטען, האָבען מיר געטראָפען בײ׳ם אויוועז א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בלייך־איבערגעשראָקען פּנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט א קוק געטהאָן מיט׳ן איבערגעשראָקען פּנים אויפ׳ן מאַן, און דער מאַן האָט א זאָג געטהאָן צו איהר פּאַרביינעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאַפען געוואָרען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

נאָך איהם האָט זיך אריינגעקאַטשעט אַ נפש פון אַ פּוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז, מיט פעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פּיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער געהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזאַ גרויסען, אַזאַ שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן. דערזעהן דאָס פלעשעל בראָנפען אויפ'ן טיש, האָט ער ארויסגע־לאָזט פון זיין פעטען בויך אַ פעטע שטימע אויף גוייש: „אַצע דאָברע דילאָ!“... גענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן האָט גענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכח ווייץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהום מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל אַ זאָג אויפ'ן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד משעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אַזוי אָרעם געקליידט; ער איז נאָר אַ קאַרגער“... און יענער, דער לאַנגער, ניט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. „אַצע דאָברע די־לאָ!“ — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן, האַקט־אריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אָפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט'ן אָדון מכח אייער עסק“... האָב איך מיך אוועקגע־זעצט מיט'ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקעלע און האָב איהם אָני־דערגעלעגט אַ דרשה, איך ווייס ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען! איך האָב איהם נעגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען מענשען דאָס שטראַפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראַפירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אַז ער ווערט־אָן דאָס געלד אויף די על־

טערע יאַהרען, איז איהם טויזענר מאָל ערגער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איך, אַז ער בלייבט חלילה אָהן געלד, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאַק נאַפּיסאַנאָ או נאַס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאַטשיטסאַ, ביעדני חוזשע יאַק מערטווי. אַ פּאַטאָמו, זאָג איך, וואַשע בלאַהאָראָדיע, זאָג איך, זאַשטראַפּיראָי־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואַדצאַט ליעט, זאָג איך, נאַ דעסיאַט טיסיאַטשי“... „אָצע דאָברע דילאָ!“ — מאַכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיטביידע ליפּען, ווי אַ בלאָז־זאַק. איך פּיהל, אַז דער כח פון רערען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, וויל איך רערען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „גענוג אייך צו דבר'ען; נעמט אַרוים דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף“... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער אַ טינט און פעדער, און איך טהו־אָפּ אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אַז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן נעבאַך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאַטען“. נאָכדעם גנעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראַכ־טען, איך נעם איין אַדרעריף, געב אַרוים אַ קוויטאַנציע — און דאָס געשעפט איז געמאַכט.

געקומען פאַר־נאַכט אויף דער אַכסניא פרייליך און געהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אַכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?“ — „וואָס זאָל זיך הערען?“ — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?“ — „וואָס פאַר אַ מזל־טוב?“ — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאַרבייט“... — „וואָסער געשעפטעל?“ — זאָג איך און מאַך מיך תמ'עוואַטע. — „מיט'ן פּריץ“, — מאַכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?“ — „מיט'ן גראָבען פּריץ“. — „פון וואַנען ווייסט איהר, זאָג איך, אַז איך האָב געמאַכט אַ געשעפטעל מיט אַ פּריץ?“... „ס'איז אַזוי, זאָגט ער, אַ פּריץ, ווי איך בין אַ רביצין“... — „וואָס זשע דען איז ער?“ —

„ער איז א פּיפּערנאָטער", — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאָטער" און פון וואַנען ווייסט ער, וואו איך בין געוועזן און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אפנים, ארויסגעזעהן פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּארט מיט מיר בעזונדער אין א חדר און האָט מיר גענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאַפּויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאַל־זאכען, וואָס ווען מע האַפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אוועק ווייט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארויס א דריטען, און אליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאַלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאַ־פּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אָדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אריינכאַפּען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט גע־וואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי געהן כפּ־הקלע מיט זייער מאַלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פּרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ'ן אָרט בשלום. און מחמת איך האַלט ביי פאָהרען אַ ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האַמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גריס שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אַמעריקע. נישט אַליין — אַ גאַנצע קאָמפּאַניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האַמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אַמעריקע. וואָס עפּיס קיין אַמעריקע? ווייל אין אַמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואַלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — אַ רענדעל אַ מענש ! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אַלע זענען מיר מבטיח, אַז אין אַמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אַמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אַלע געשעפטען. היינט ווי באַלד אַז די וועלט פאָהרט, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך איינצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אַז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל אַרבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העל־
פען, איך וועל, אם־ירצה־השם, בעגליקען, און בעגליקען וועל איך
געוויס, דאס איז ביי מיר זיכער. ווי ס׳איז טאג אויף דער גאנצער
וועלט. וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די
קינדער. און וועל דיך ארויסנעמען אהין. און וועסט ביי מיר לעבען
בכבוד. ווי די גרעסטע שררה׳טע. פונ׳ם שענסטען און פונ׳ם בעס־
טען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאזען פאלען.
און עס איז שוין טאקי צייט, כלעבען, אז דו זאלסט אויך וויסען
פון א וועלט צו זאגען! רק נישט געזארגט און נישט גענומען זיך
צום הארצען — מיר האבען א שטארקען גאט!...

הנ״ל.

סוף פונ׳ם זעכסטען בוך.